

τὴν οἰκογένειαν, ἀφ' οὗ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψω, καὶ συμπαρ-
λαβὼν μόνον τὸν υἱόν μου Ἀλέξην, ἔσπευσα εἰς Μόναχον, ὅθεν
ὁμως, δυστυχῶς, καθ' ἣν ἡμέραν ἀφικόμην, ἡ Βασίλισσα εἶχεν
ἀναχωρήσῃ τὸ πρωὶ δι' Ὀλδεμβούργον. Πρὸς βαθεϊάν μου
θλίψιν ἄρα δὲν κατώρθωσα νὰ τὴν ἰδῶ. Ἐγευματίσα δὲ τὴν
ἐπιούσαν παρὰ τῷ κ. Βέρθερ, ὅστις, ὥς καὶ ἡ εὐγενεστάτη του
σύζυγος, μὲ συμπαρέλαβον εἰς τὸ Θέατρον, εἰς τὸ μελόδραμα τοῦ
Γάμου τοῦ Φίγαρο.

Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραστάσεως ἠναγκάσθην νὰ τοὺς
ἀποχαιρετίσω, ἀπερχομένου τοῦ σιδηροδρόμου.

Ἐν Ἀθήναις δὲ πληροφορηθεὶς ὅτι διέτριβεν ἐπίσημός τις
κυρία ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Κ^α Ζωὴ Βαλτατζῆ, θυγάτηρ
μὲν τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, οὗ τὰ σοφὰ ἔργα ἐθαύμαζον,
ὥς ἐξόχως τιμῶντα τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν, ἀδελφὴν δὲ τοῦ
Ἀλεξάνδρου Καραθεοδωρῆ, ὃν εἶχον γνωρίσῃ ἐπιστρέφοντα ἐκ
τῶν σπουδῶν του καὶ εἶχον ὀδηγήσῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, παρου-
σιάσθην εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Παπαρηγοπούλου· καὶ
εἰς μὲν τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας μᾶς ὑπεδέχθη ὑπηρέτης χρυσοστό-
λιστος, ἐντὸς δ' εὗρον κυρίαν φαιδράν, φιλόφρονα καὶ εὐφυε-
στάτην, ἣν μετὰ ταῦτα μόνον ἀνεγνώρισα, ὥς μίαν διὰ τὴν νοη-
μοσύνην της ἐξοχωτάτην μεταξὺ τῶν Ἑλληνίδων. Συνωδεύετο δὲ
ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου φίλου μου, ἤδη δὲ τυφλοῦ, τοῦ ποιητοῦ Ταν-
ταλίδου, ὅστις εἶχεν ὑπάρξῃ διδάσκαλός της.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

Κατὰ τὸν διάπλουν ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν
εἶχον ὥς συνοδοιπόρους, ἐν ἄλλοις, λίαν εὐάρεστον ἀμερικανικὴν
οἰκογένειαν, de Forster, μεθ' ἧς εὐχαρίστως συνδιελεγόμην περὶ
τῆς ἐν τῇ πατρίδι αὐτῆς ἀνεπιλήστου διαμονῆς μου.

Ὅτε δέ, μικρὸν μετὰ τὴν ἡλίου ἀνατολήν, κατεπλεύσαμεν καὶ
ἠγκυροβολήσαμεν πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, εἶδο-
μεν προσπλέουσαν ἡμῖν μεγαλοπρεπῇ λέμβον, τὴν ἐπίσημον τῆς
Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, ἐν ἣ ἀνεγνώρισα τὸν κ. Ἰωάννην Καλ-
λέργην, υἱὸν τοῦ Στρατηγοῦ Δημητρίου, πρῶτον Γραμματέα, καὶ

τὸν κ. Κ. Ἀφθονίδην, Πρῶτον Διερμηνέα τῆς Πρεσβείας, οἵτινες. παραλαβόντες με, μὲ ὠδήγησαν, σχεδὸν ἐν πομπῇ, προπορευομένων καὶ ἐπομένων Καβάσιδων, ἥτοι Ὀθωμανῶν ἐνόπλων τῆς Πρεσβείας κλητήρων, διὰ τῶν στενῶν καὶ καθύγρων ὁδῶν τοῦ Γαλατᾶ, εἰς Σταυροδρόμιον, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ «Βυζαντίου».

Ἐνταῦθα δὲ προσωρινῶς ἀποκατέστην, ὥς ἐδυνήθην, εἰ καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας ἀμέσως δυσάρεστόν τι ἀνεγνώρισα, ὅτι εἶχον εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, ὥς ἄμεσον γείτονα, κυρίαν, ἥτις, ἄνευ διαλείψεως, ἐγύμναζε τὸν εὐστροφον μὲν, ὥς ἔκρινα, ἀλλ' ἀκάματον λάρυγγά της εἰς πάσας τὰς φωνητικὰς κλίμακας. Ζητήσας δὲ καὶ μαθὼν ὅτι ἡ κυρία ἦν ἡ Καρλόττα Πάττη, ἐνόμισα ὅτι δὲν εἶχον δικαίωμα παραπόνων καὶ ἠνέχθην τὴν συμφορὰν μεθ' ὑπομονῆς. Ἀλλ' ὁ κ. Κορωνιός, τὴν θέσιν μου βελτιῶν, μοὶ προσέφερε μίαν τῶν αἰθουσῶν, ἃς εἶχεν αὐτὸς ἐνοικίαση εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν πρώτην ἡμέραν ἀνεκάλυψα ὅτι καὶ ἄλλην γείτονα εἶχον, ἐγγυτάτην μοι συγγενῇ, ἄγνωστόν μοι εἰσέτι, τὴν Κ^{αν} Ζωὴν Στούρζα, χαριεστάτην ἑγγονον τῆς πρώτης μου ἑξαδέλφης Κ^{ας} Μαύρου, συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ νέου συζύγου της, Ἐπιτετραμμένου τῆς Ῥωμανίας, ὅστις ἔπειτα καὶ πολλάκις ὑπούργευσεν.

Ἵνα δ' ἐνάρξωμαι τῶν ἐπισήμων μου καθηκόντων, ἅμα τῇ ἀφίξει μου, ἀνήγγειλα αὐτὴν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον, καὶ ἡ 14/26 Ἀπριλίου προσδιωρίσθη ὥς ἡμέρα τῆς ὑποδοχῆς μου παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ, καθ' ἣν ἦλθον, περὶ τὰς 2 μ. μ., δύο σουλτανικαὶ ἅμαξαι, καὶ εἰς τὴν μίαν αὐτῶν εἰσέβην ἐγὼ μετὰ τοῦ Καλλέργη, εἰς τὴν ἑτέραν δ' ὁ Ἀφθονίδης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἀλέξη, πάντες ἐν στολῇ, καὶ οὕτω διηυθύνθημεν, ὑπερβάντες τὴν γέφυραν τοῦ Γαλατᾶ, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Καίτοι, μὴ προσδοκῶν νὰ ἰδῶ τὴν πόλιν τοῦ Βύζαντος, ἐν τῇ παρούσῃ αὐτῆς πολιτικῇ θέσει, πρότυπον εὐρυθμίας καὶ καθαριότητος, ἐξεπλάγην, οὐχ ἥττον, ἐκ τῆς ἐλεεινῆς καταστάσεως, ἣν μοὶ παρίστα σχεδὸν πανταχοῦ. Αἱ ὁδοί, δι' ὧν διηρχόμεθα, πορευόμενοι πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, ἦσαν σκολιαί, στεναὶ καὶ ρυπαρόταται, αἱ οἰκίαι πολλαχοῦ καταρρέουσιν, ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου

δείγματος προνοίας διοικητικῆς. Πανταχοῦ ἀκαθαρσία καὶ ῥάκη. Αἱ ὀθωμανικαὶ συνοικίαι ἐφαίνοντο νεκραί, κατ' ἀντίθεσιν τῆς μεγάλης ζωηρότητος, ἣτις ἐπεκράτει εἰς τὰς Χριστιανικὰς τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Σταυροδρομίου. Οὐδαμοῦ ἐβλέπομεν ἵχνος ἐπεμβάσεως ἀστυνομικῆς. Ἴσως, ὅμως, ὡς πρόοδον ἔπρεπε νὰ θεωρήσω ὅτι, οὐδ' ἐκεῖνο κἂν εἶδον, ὃ μοὶ εἶχεν ἔλθῃ εἰς μνήμην ἐκ τῶν παιδικῶν ἡμερῶν μου, ὅτε, ἐκ τοῦ παραθύρου μου ἔβλεπον τοὺς ὀθωμανοὺς δῆθεν κλητῆρας πηλὸν καὶ βρώμας σωρεύοντας πρὸ τοῦ φυλακείου των, καὶ βιάζοντας τοὺς παρερχομένους χριστιανοὺς νὰ καθαρίζωσι τὴν ὁδὸν διὰ σαρώθρου, ὃ τοῖς ἔθετον εἰς τὰς χεῖρας, τοὺς δ' ἄρνούμενους, ἢ ἐφορολόγουν ἢ ἔδαιρον. Ἀπαξ ἠναγκάσθημεν ν' ἀναχαιτίσωμεν τὴν πορείαν ἡμῶν, μέχρις οὗ διέλθῃ βραδυπόρον βωδάμαξον, παρέκει, διερχόμενοι, παρσύραμεν τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ προέχουσαν ἐργαστηρίου σκηνήν. Ὀλίγον δ' ἄφ' οὗ προέβημεν, ἐβιάσθημεν ν' ἀλλάξωμεν διεύθυνσιν, ἔνεκα πυρκαϊᾶς, ἣτις ἦν τότε ἐν τῶν καθημερινῶν καὶ συνηθιστάτων συμβάντων. Μετ' οὗ πολὺν δὲ διεκόπη καὶ πάλιν ὁ δρόμος ἡμῶν ὑπὸ τῶν **τουλουμπατζήδων**, τῶν ἀντλιοφόρων, οἵτινες, μικροσκοπικὴν ἀντλίαν, ἀνεπαρκῆ καὶ πύραυνον κἂν νὰ σβέσῃ, ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἔτρεχον ἐμπρὸς ἡμῶν, ἐπειγόμενοι, οὐχὶ ὑπὸ τοῦ καθήκοντος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐλπίδος λεηλασίας.

Οὕτως ἀφίχθημεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, καλουμένην κατ' εὐφημισμὸν, ὡς τὸ *lucus a non lucendo*, διότι εἶν' ἐξ ἐναντίας ταπεινὴ οἰκία καὶ εὐτελής, περιστοιχιζομένη ὑπὸ κήπων καχεκτικῶν καὶ ἡμελημένων μετὰ καταρρεόντων περιβόλων. Εἰς δωμάτιον δ' ὀλίγον περιποιημένον μᾶς ἐδέχθη ὁ Πρωθυπουργὸς (Μέγας Βεζύρης) καὶ συγχρόνως Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν (Ρέιζ ἐφένδης) Ἀαλῆ Πασᾶς, βραχὺς τὸ σῶμα, ὑποπρασίνους ἔχων καὶ εὐειδεῖς ὀφθαλμούς, βραδὺς τὴν λέξιν, ἀλλ' ἀπταιστως τὴν Γαλλικὴν ὁμιλῶν, καί, ὡς ἐφαίνετο, γλυκὺς τὸν χαρακτῆρα καὶ σκεπτικός.

Περιεστράφη δ' ἡ ὁμιλία ἡμῶν, κατὰ τὴν πρώτην ταύτην συνέντευξιν, ἰδίως περὶ τ' ἀφορῶντα τὰ Παρίσια καὶ τὸν ἐκεῖ βίον· καὶ μοὶ ὁμολόγησε προσέτι ὁ Ὑπουργὸς ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦν ἀραιός, καὶ ἠθικῶς οὐχὶ ἐκ τῶν

ἀρίστων. Ἄφ' οὗ δὲ τὸν παρεκάλεσα νὰ ζητήσῃ δι' ἐμὲ τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν Σουλτάνον, ἐξήλθομεν, καὶ εἰς ἰδιαίτερον ἀποσυρθέντες δωμάτιον, ἡλλάξαμεν ἐνδυμασίαν, καὶ ἐπὶ ἰδιωτικῆς ἀμάξης μετέβημεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.

Μεγάλη σκοτεινὴ κλίμαξ, οὐχὶ ἐκ τῶν καθαριωτέρων, μᾶς ἔφερεν εἰς τὰ μᾶλλον ἢ ἀφελῶς διεσκευασμένα δωμάτια, ἐν οἷς περιέμενεν ἡμᾶς, καὶ ὅτε εἰσῆλθομεν ἡγέρθη ἐκ τῆς γωνίας, εἰς ἣν ἐκάθητο καὶ ἦλθεν εἰς προὔπαντήσιν ἡμῶν, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Γ', ἀνὴρ μικρόσωμος, πυρροπώγων, ἰσχνός, σχεδὸν καχεκτικός καὶ ἰσχνόφωνος, ὥς δὲ διὰ τῆς περαιτέρω σχέσεως τὸν ἐγνώρισα, μέχρις ὑπερβολῆς λιτὸς τὸν βίον καὶ ἐγκρατής, ἐνάρετος κατὰ πάντα, καὶ δυσκάμπτου θελήσεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μ' ἐδέχθη δι' ἐπισήμου προσφωνήσεως· ἔπειτα δὲ περὶ παντοίων συνδιελέχθημεν, τὰ συμφέροντα τῆς ἐκκλησίας ἀφορώντων, καὶ ἰδίως περὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν Βουλγάρων ὑπὲρ ἰδρύσεως ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἤθελον ἀτόπως εὐρέα νὰ δώσωσιν ὅρια, περιορίζοντες τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν.

Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἐδέχθη καὶ τὰς πρώτας ἐπισκέψεις τῶν συναδέλφων μου, Πρόκες τῆς Αὐστρίας, Brasier de St Simon τῆς Πρωσσίας, ὅστις ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις εἶχεν ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν κυβέρνησίν του, καὶ ἑτέρων, οὐχὶ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Κ^ας Πάττη καταδόμενον δωμάτιον, ἀλλ' εἰς τὴν πολυτελεῆ αἴθουσαν, ἣν εὐγενῶς μοὶ εἶχε παραχωρήσῃ πρὸς τοῦτο ὁ κ. Κορωνιός.

Τῇ δ' ἐπαύριον, προσκληθεὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ μου καὶ τοῦ Γραμματέως κ. Καλλέργη παρὰ τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Ρωσσίας κ. Ἰγνάτιεφ εἰς γεῦμα νηστήσιμον, διότι ἦν ἐκείνη ἡ τελευταία ἑβδομάς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, εἶχον μακρὰν μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξιν, ἥς ἡ ἐντύπωσις ἐπ' ἐμοῦ ἦν ὅτι, οὐχὶ λίαν δικαίως ἀπεδίδετο κοινῶς εἰς τὸν πολιτικὸν τοῦτον ἄνδρα ἑκτακτος ὑπουλότης. Εἰς ἐμὲ καὶν ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς κατήγγειλε τὴν ἀνειλικρίνειαν τῶν Ὀθωμανῶν Ὑπουργῶν, μ' ἐσυμβούλευσε νὰ εἶμαι ἀπέναντι αὐτῆς ἐπιφυλακτικός καὶ μὲ προέτρειψε νὰ παρασκευάζομεθα ἐν Ἑλλάδι, ἵνα μὴ εὗρεθῶμεν ἐν ἀδυναμίᾳ τοῦ νὰ ὠφεληθῶμεν ἐνδεχομένων πολιτικῶν περιπλοκῶν ἐν Εὐρώπῃ. Καὶ

περὶ τοῦ ζητήματος δὲ τῆς ἡμετέρας ἐθνικότητος λόγου γενομένου, μοὶ εἶπεν ὅτι πρέπει ν' ἀπαιτήσωμεν τὴν καὶ εἰς ἡμᾶς ἐφαρμογὴν τῶν τῇ Ῥωσσίᾳ γενομένων παραχωρήσεων.

Ἐξηκολούθησα δὲ μετὰ τῶν Ὑπαλήλλων τῆς Πρεσβείας τὰς ἐπομένας ἡμέρας τὰς ἐπισκέψεις μου εἰς τὸ διπλωματικὸν Σῶμα, τὸν κ. Πρόκες, τὸν κ. Βουρέ, τὸν κ. Ἐλιότ, περὶ τῆς Ἐθνικότητος τῆς Κρήτης, τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας πολλάκις καὶ ἐπανειλημμένως μετ' αὐτῶν συνδιαλεχθεὶς, καὶ τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν ἐπικαλούμενος· καὶ ἐπεσκέφθην καὶ εἰς πολλὰς ἀφορμὰς μετὰ ταῦτα τοὺς ἐπισήμους Ὀθωμανούς, ὥς τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἄλλοτε δὲ Πρέσβυν ἐν Ἀθήναις, Χαλὶλ βέην, ὃν, πάντοτε φιλάρεσκον καὶ νεανίου ἔχοντα ἀξιώσεις, εὔρον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κουρέως του, συστρέφοντος εἰς πυράγρας τὴν ἤδη ὑπόλευκον, ἀλλ' ἐπιβεβαμμένην κόμην του, καὶ προθύμως ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὑποσχέσεις περὶ κανονισμοῦ τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικότητος. Εἷς, δ' ὃν, κατὰ χρέος ἐγνώρισα, ἦν ὁ Κιαμὶλ πασᾶς, Εἰσαγωγεὺς τῶν Πρεσβευτῶν (*introduceur des ambassadeurs*), ἀνὴρ μικρός, ἰσχνός, παραδόξως ὁμιλῶν τὴν γαλλικὴν, καὶ τοιοῦτος τοὺς τρόπους, ὥστε ἀπειτέλει σχεδὸν ἐντύπωσιν γελωτοποιοῦ.

Καὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν δὲ τοὺς προὔχοντας ἔσπευσα ν' ἀναζητήσω, πρὸ πάντων ἐν Θεραπείῳ τὸν κ. Ἀριστάρχην (Μέγαν Λογοθέτην), ἐξ οἰκογενείας καταγόμενον μεγάλα ἐπὶ Τούρκων δυναμένης, ἄνδρα δὲ φιλογενῆ καὶ πεπαιδευμένον, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Σταυροδρομείῳ τὴν Κ^{αν} Λουκίαν, χήραν τοῦ σοφοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, τὸν ἱατρὸν Κωνσταντῖνον Καραθεοδωρῆν, ὃν εὔρον, μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, τοῦ μετὰ ταῦτα εἰς Βέλγιον Πρέσβεως τῆς Τουρκίας διορισθέντος, καὶ μετὰ τοῦ γαμβροῦ του, τοῦ διαπρεποῦς ἐν λογίοις κ. Καλλιᾶδη. Μετὰ διαφόρων δὲ τῶν ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπηρετούντων Ἑλλήνων συνδιαλεγόμενος, ἐθαύμασα πολλάκις τὸν διακαῆ αὐτῶν πατριωτισμόν, οὕτως ἐκφραζόμενον, ὥστε ἐγὼ αὐτὸς ἠναγκαζόμην ἐνίοτε νὰ τοὺς παραινῶ νὰ μὴ λησμονῶσιν, οὕτως ὁμιλοῦντες, καὶ εἰς τίνας κινδύνους ἐκτίθενται. Τινὲς δὲ καὶ μοὶ ἐξήγησαν ὅτι

τὴν παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει ὑπηρεσίαν των, θεωροῦσιν ὡς ἐκπλήρωσιν καθήκοντος πατριωτικοῦ, διότι ἐκ τῶν θέσεων των ἐξυπηρετοῦσι τὸν ἐν Τουρκίᾳ ἐλληνισμόν, ἂν δ' ἀπεσύροντο, θ' ἀντικαθίστων αὐτοὺς Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι ἢ Τοῦρκοι, πρὸς μεγάλην βλάβην τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Ἀφ' οὗ δὲ τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου διενυκτερεύσαμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τῇ ἐπαύριον, περὶ τὰς 9 1/2, ἐν στολῇ, συμπεριλαβὼν καὶ τὸν Γεν. Πρόξενον Κ. Ἀἰβαζίδην, καὶ τὸν υἱόν μου Ἀλέξην, ἐπορεύθημεν ἐφ' ἀμάξης εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, διὰ τὴν τελετὴν τῆς δευτέρας Ἀναστάσεως.

Ὅτε δ' ἀπηρχόμην τοῦ ξενοδοχείου, παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ συνοδοιπόρου μου, τοῦ Ἀμερικανοῦ κ. Forest, νὰ διευκολύνω, ἂν μοὶ ἦτο δυνατόν, εἰς αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ τὴν προσέλευσιν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐορτήν, ἣν μεγάλην ἐπιθυμίαν εἶχον νὰ ἰδῶσι, τῷ εἶπον νὰ μὲ ἀκολουθήσωσιν ἐφ' ἀμάξης, καὶ ὅτε ἐφθάσαμεν, παρεκάλεσα τὸν Μέγαν Πρωτοσύγκελλον, ὅστις προέβη νὰ μὲ ὑποδεχθῇ, νὰ εἰσαγάγῃ καὶ τὴν συνοδεύουσαν με ξένην οἰκογένειαν. Τοῦτο δὲ καὶ μετὰ φιλόφρονος προθυμίας ἐπραξεν ὁ ἅγιος Πρωτοσύγκελλος, ἂν καὶ ἡ πατριαρχικὴ ἐκκλησία ἔχει μικροτάτας τὰς διαστάσεις, παρεκκλήσιον μᾶλλον οὐσα. Ἐκεῖ δέ, πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, παρῆν καὶ πᾶσα ἡ Ῥωσικὴ καὶ ἡ Σερβικὴ ἐν στολῇ, καὶ οἱ προὔχοντες τῶν ὁμογενῶν.

Μετὰ δὲ τὴν Ἀκολουθίαν ἀνέβημεν, ἐπόμενοι τῷ Παναγιωτάτῳ, εἰς τὴν μεγάλην αἵθουσαν τοῦ Πατριαρχείου, τὸ **Συνοδικὸν** λεγόμενον, ὅπου, μετὰ ψαλμῶν καὶ θρησκευτικῆς ἱεροτελεστίας, ὁ Πατριάρχης περιεβλήθη πάλιν τὸν μέλανα μοναχικόν του μανδύαν, καταθεὶς τήν, ἣν ἔφερεν, ὀλόχρυσον ἱερὰν στολήν, ἥτις, ὡς ἐπληροφορήθην, ἀνῆκε τῷ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπαγχονισθέντι ἀγίῳ Ἐφέσου, διαπρεπεστάτῳ ἱεράρχῃ ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν Μουρουζῶν.

Ἡ συνοδικὴ αἵθουσα ἦν λίαν εὐρύχωρος, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ πλὴν κενή. Δεικνύων δ' αὐτὴν εἰς τὸν ἀμερικανὸν κ. Forest, ὅστις περιέργως πάντα ἠρεῦνα, τῷ εἶπον ὅτι ὁ Πατριάρχης, ὡς ἐν γένει πᾶς σχεδὸν ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς, πένεται κατὰ τὸ ἀληθές

πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ εἴτι ἔχει εἰσόδημα, δαπανᾷ αὐτὸ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ὑπὲρ τῶν σχολείων, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα καὶ εὐτελεῖ ἐπιπλά τῆς αἰθούσης, ἐν ἣ διεμένομεν, προήρχοντο ἐκ δωρεᾶς τῶν ἐκεῖ παρόντων εὐπόρων ὁμογενῶν. Ἐκ τούτων δ' ἐφάνη βαθέως συγκινηθεῖς ὁ κ. de Forest, ὥστε, καὶ ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Πατριάρχης ἐκάθησεν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ἀνακλίντρου, ἔχων ἀφ' ἑνὸς τὸν Πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐμέ, καὶ εἰς πάντας τοὺς προσερχομένους καὶ φιλοῦντας τὴν δεξιάν του, διένεμεν εὐλογίας, ἐρυθρὰ αὐγὰ καὶ λαμπάδας, ἐλθὼν πρὸς με ὁ ἀμερικανὸς φίλος μου, μοὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του θὰ ἐλογίζοντο εὐτυχεῖς ἂν ἐλάμβανον παρὰ τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ τῷ ἐκφράσωσι τὴν βαθεῖαν εὐλάβειάν των, φιλοῦντες τὰς χεῖράς του.

— Ἄς ἔλθωσι τὰ φίλτατα τέκνα, μοὶ εἶπεν ὁ σεβάσμιος γέρον, ὅτε τῷ διεβίβασα τὴν ἐκφρασθεῖσαν μοι ἐπιθυμίαν. Μετὰ χαρᾶς θὰ τοῖς δώσω τὰς εὐχάς μου.

Καὶ προσελθόντα πάντα τὰ μέλη τῆς ἀλλοδόξου οἰκογενείας, ἡσπάσθησαν τὴν δεξιάν, ἣν ὑπανεγειρόμενος τοῖς ἔτεινε, καί, λαβόντα τὰς εὐχάς καὶ τὰ πασχαλινὰ δῶρά του ἀπεσύρθησαν, ὅτε εἶδον δάκρυα κατανύξεως ὑγραίνοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Κ^{ου} καὶ τῆς Κ^{ας} de Forest. Πλήρεις δ' εὐγνωμοσύνης, ὅτε μετὰ δύο ἡμέρας ἀπῆλθον, ἔδωκαν εἰς τὸν υἱόν μου δακτύλιον εἰς ἐνθύμημα.

Ἐπισκεφθεῖς δὲ μετὰ μεσημβρίαν τὸν Στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ, καὶ τὴν ἐξοχωτέραν τῶν ἐν Βυζαντίῳ Ἑλληνίδων, τὴν χήραν Καραθεοδωρῇ, ἐγεύθην παρὰ τῇ ὥραίᾳ, χαριεστάτῃ τοὺς τρόπους Κ^α Ἀριστάρχη, συζύγῳ τοῦ ποτὲ Ἡγεμόνος τῆς Σάμου, θείου δὲ τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου, ὁμοτράπεζον ἔχων καὶ τὸν Γερμανὸν Καθηγητὴν Κόχ, ἵσως αὐτὸν τὸν μετὰ ταῦτα φημισθέντα διὰ τὰς περὶ χολέρας ἐρεῦνας του. Τρία δ' εἶχεν ἡ Κ^α Ἀριστάρχη παιδιά, ἐπίσης παρακαθήσαντα εἰς τὴν τράπεζαν, ἓνα υἱόν, οὐδὲν μέγα τότε ἔτι ὑποσχόμενον, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Μελέκαν (ἡ Σοφίαν) δωδεκαετῇ, καὶ τὴν Ἐλισάβετ, δεκαετῇ, παιδιά διὰ κάλλος καὶ εὐφυΐαν διακρινόμενα. Μετὰ δὲ τὸ γεῦμα ἐπῆλθε μετὰ

καὶ ἄλλων Γερμανῶν ὁ Πρόεδρος τῆς Αὐστρίας κ. Πρόκες, εἰς τῶν στενωτάτων φίλων τῆς οἰκοδεσποίνης, διανεμόμενος, ὡς γενικῶς ἐπιστεύετο, ἄλλοτε τὴν εὐνοίαν αὐτῆς μετὰ τοῦ Προέβρου τῆς Ἀγγλίας κ. Bulwer.

Τῇ ἐπιούσῃ δ' ἐδείπνησα παρὰ τῇ διά τε τὸν νοῦν καὶ τὴν ἔξοχον ἀνατροφὴν τῶν τέκνων αὐτῆς ὑπὸ πάντων, ὡς τῇ ἐπισημοτάτῃ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνίδων ἀναγνωριζομένη Κ^α Λουκία Καραθεοδωρῇ, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου, καὶ τοῦ γαμβροῦ της Εὐαγγέλης Βαλτατζῆ, οἷς προσειτέθη ἔπειτα καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ ἱατροῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ. Ἐπειδὴ πολλὴν εὐρον ἀφορμὴν νὰ συζητήσω τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιώσεων τῶν Βουλγάρων, ἰδίως μετὰ τοῦ εἰδημονεστάτου καὶ ἐμβριθεστάτου Ἀλεξάνδρου, οὗ ἡ γνώμη ἦν ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὴν ἐνδόμυχόν μου πεποίθησιν, ὅτι δίκαιον μὲν εἶχεν ὁ Πατριάρχης, εἰς ὅσα τοῖς Βουλγάροις ἀντιδιῦσχυρίζετο· ἀφ' οὗ ὅμως οὗτοι, εἴτε αὐθορμήτως, εἴτε ὑπ' ἄλλων ὑποκινούμενοι, ἔφθασαν εἰς τὸ ν' ἀντιποιῶνται ἐθνικὴν αὐθυπαρξίαν καὶ κατέστησαν δύνამεις, τὸ συμφερότερον ἐστὶ νὰ δείκνυται τὸ Πατριαρχεῖον ἐνδοτικὸν καὶ συμβιβαστικόν, ἵνα μὴ, τραχύνον τὸ ζήτημα, ζημιωθῇ πολὺ σπουδαιότερα.

Μετὰ δύο δ' ἡμέρας, τῇ 23 Ἀπριλίου, ἦν ἡ ἑορτὴ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν, ἡ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, δι' ἣν ἐψάλη Δοξολογία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Σταυροδρομίου, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς ὠμίλησε μετὰ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ἐγὼ αὐτός, ὅτε ἐκ τῆς ἐκκλησίας μετέβην νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ εἰς τὸν οἶκόν του, φρόνιμον ἐνόμισα νὰ τὸν προτρέψω εἰς περισσοτέραν περίσκεψιν. Καὶ δὲν ἐδυνάμην μὲν ἐγὼ πανηγυρικῶς νὰ δεχθῶ ἐπισκέψεις, ὡς μόλις ἀφίχθεις καὶ ἐν ξενοδοχείῳ διατρίβων, ἀλλὰ πολυαριθμότατοι Ἕλληνες μὲ παρηκολούθησαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ζητωκραυγοῦντες ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν τῇ ἐξάψει των ἐν ἄλλοις ἀναφωνοῦντες καί: «Ζήτω ὁ ἡμέτερος πρόεδρος, τὸ καύχημα τῆς Ἑλλάδος!»

Τὸ δ' ἑσπέρας ἐκεῖνο παρὰ τῷ κ. Πρόκες ἀπήντησα τὴν νύμφην αὐτοῦ, ἣτις πρὶν ἦν ἐν Γερμανίᾳ διάσημος κωμωδίας ἡθο-

ποιός, εὐφυής καὶ χαριεστάτη, καὶ ἤδη πολὺ ἠγαπᾶτο ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ της, καὶ παρ' αὐτῷ, ζῶντι ἤδη μακρὰν τῆς συζύγου του, καθήκοντα ἐξεπλήρου οἰκοδεσποίνης καὶ κυρίας, καὶ μάλιστα τῆς διὰ τὴν ἀρχαιότητα προεχούσης τοῦ Διπλωματικοῦ σώματος. Εἶχε δ' ἀκμαῖα ἔτι τὰ θέλγητρα, καὶ τοῦτο μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ζωηρῶς ἠσθάνετο εἰς νέος καὶ ὠραῖος Οὐγγρος, Ἀκόλουθος τῆς Πρεσβείας. Ἐν δὲ τῇ λίαν εὐαρέστῳ συνδιαλέξει μετ' αὐτῆς, ἐν ἣ οὐδόλως ἀπέκρυπτε τὴν καταγωγὴν της, τὴν ἠρώτησα, ἂν ἐνίοτε καὶ τραγικὰ διεδραμάτισε πρόσωπα καὶ μοὶ ἀπεκρίθη καταφατικῶς, καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἀπήγγειλε μετ' ἐντέχνου θεατρικῆς σχηματοποιίας, τὴν μονωδίαν τῆς Μαργαρίτας τοῦ Γαίτου, τοῦ Πρεσβευτοῦ ἀναλαβόντος τὸ ἔργον τοῦ ὑποβολέως. Ἡ νέα Κ^α Πρό-
 κες εὐηρεστήθη νὰ μοὶ προσφέρῃ τὴν φωτογραφίαν της, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῇ (23 Μαΐου/4 Ἰουνίου) ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἦν δ' εἰς τὴν συναναστροφὴν παρούσα καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Συμβούλου τῆς Αὐστριακῆς Πρεσβείας, ἄλλοτε δὲ Γραμματέως Πρεσβείας ἐν Ἀθήναις, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Βιέννῃ κ. Haymerle, καὶ προσέτι εἰς νέος Ἕλλην Δούμας, ὃν, ὥς μαθητὴν, εἶχον γνωρίσῃ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις, ὅστις, δέ, λαμπρὰν ἔχων φωνήν, καὶ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς μουσικῆς, ἦν τότε διευθυντὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Μελοδράματος.

Πολὺ δ' ὀλιγώτερον τοῦ Καραθεοδωρῆ, στέργοντα εἰς ἰδέας συμβιβασμοῦ, καὶ πολὺ ἀποτομώτερον ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Πατριαρχείου ἐκφραζόμενον εὖρον, τὴν ἐπαύριον ἐπισκεφθέντα με, Σταυράκην Ἀριστάρχην, τὸν διαδεχθέντα τὸν πατέρα του εἰς τὴν θέσιν Μεγάλου Λογοθέτου. Ἀκούσας δ' αὐτοῦ διῖσχυριζομένου ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἴδιον Πατριάρχην εἰς Βουλγαρίαν ἢ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπορεύθην εἰς τοῦ κ. Ἰγνάτιεφ, ὅστις μοὶ εἶπεν ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν ἔχουσιν, οὐδὲ δικαιοῦνται νὰ ἔχωσιν ἄλλην ἀξίωσιν, παρὰ τὸ νὰ διορίζωσιν Ἐξαρχον, ἥτοι Ἐπίσκοπόν τινα ἐπιτετραμμένον ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ὥς ἄλλογλώσσων, παρὰ τῷ Πατριάρχῃ.

Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν, προσκεκλημένος εἰς μεγάλην συνανα-

+ στροφὴν τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας κ. Βουρέ, εἶδον τὸν Γάλλον θαυματοποιὸν Caseneuve, πολλὰ καὶ ἐξαίσια ἐπιδείξαντα, ὧν δυσκόλως κατενοοῦμεν ἂν ἦσαν φαινόμενα παραδόξου δεξιότητος, ἢ ἂν, τινὰ κἄν, ὥς αὐτὸς διῆσχυρίζετο, εἶχον φυσικὴν τὴν οἰτίαν. Οὕτως ἔδιδεν ὀγκωδέστατον βιβλίον εἰς τοὺς θεατάς, καὶ τὴν σελίδα, ἣν εἷς ἐξ αὐτῶν ἤνοιγεν, κατὰ τύχην, ὁ θαυματοποιὸς ἀπεμνημόνευε πᾶσαν ἐκ στήθους, καὶ ἂν ἀκόμη ἐξ ἡμισείας ἤρχιζε λέξεως. Ἄλλοτε ἀπεκοίμιζεν, ἢ ἐφαίνετο ἀποκοιμίσας, μαγνητικῶς τὴν ὥραίαν του σύζυγον, καὶ τῇ διετρύπα τοὺς βραχίονας διὰ μεγάλων καρφίδων, χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸ αἰσθανθῇ, καὶ ἄνευ χύσεως αἵματος. Πρὶν δ' ἀναχωρήσῃ ἐπρότεινε τῷ κ. Βουρέ νὰ γράψῃ τι ἐπὶ τεμαχίου χάρτου καὶ νὰ τὸ κρατήσῃ παρ' ἑαυτῷ. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, ἀπὸ τῆς αὐγῆς, ἦλθε πρὸς με ὁ κ. Βουρέ ἀμνηχανῶν τὶ νὰ σκεφθῇ καὶ μοὶ εἶπε.

— Φαντασθῆτε τὴν ἐκπληξίν μου. Ἦτον μεσονύκτιον· ἤτοιμαζόμην ν' ἀπέλθω εἰς τὴν κλίνην μου, ὅτε ἐκρούσθη ἡ θύρα μου καὶ μοὶ ἐκομίσθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Caseneuve, περιέχουσα τὴν λέξιν ἣν εἶχον γράψῃ.

Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, παρακλήσει τοῦ κ. Πρέσβεως, ὁ θαυματοποιὸς τῷ ἐξήγησε τὸ θαῦμα, ὥς προερχόμενον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ λέξις εἶχε γραφῇ ἐπὶ φύλλου μικροῦ χαρτοφυλακίου, οὕτω παρεσκευασμένου, ὥστε ἀφανῶς ἐνεχαράττετο καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον.

Μετὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἶπετο ἡ ἐορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἐπωνύμου τοῦ ἐκτὸς τῶν Πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κειμένου καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἔτι τοῖς εὐλαβέσιν ἱεροῦ ἀγιάσματος. Εἰς τοῦτο ἀπῆλθον ἐφίππως μετὰ τοῦ διερμηνέως κ. Ραζῆ, καὶ εἰς τῆς ἐκκλησίας τὸν νάρθηκα εὖρον, μεταξὺ ἄλλων ὁμογενῶν, ἓνα, ὃν ἐξέλαβον καὶ προσωμίλησα, ὥς ἂν ἦν ὁ ἐπίτροπος, ὅστις ὁμῶς ἔμαθον ὅτι ἦν ὁ Σελὶμ πασᾶς, Ὁθωμανὸς τὴν καταγωγὴν καὶ θρησκείαν, ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς τρόπους Ἑλληνικώτατος.

Ἐκεῖθεν δὲ μετέβημεν εἰς τὸ ἀγίασμα, νάρθηκα μαρμαρόκτιστον κατὰ τὸν μυχὸν τῆς ἐκκλησίας, περιέχοντα, ἐν βαθείᾳ λεκάνῃ, τὸ πηγαῖον ὕδωρ, εἰς ὃ λέγεται ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν ἠγγέλθη ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπήδησαν ἀπὸ τῆς ἐσχάρας

ἰχθεῖς, οἵτινες, ἐψήνοντο ἐν αὐτῇ, καὶ πιστεύεται ὅτι σώζονται ἔτι ἐκεῖ ἡμίεφθοι, ἐξ οὗ καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομα **βαλουκλι** (πηγὴ ἰχθύων).

Μετὰ τὴν ἐκκλησίαν δὲ περιήλθομεν τὰ καταρρέοντα τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἃ μετ' ἀδημονίας εἶδον ὅτι ἀκωλύτως κατεδάφιζον οἱ Ὀθωμανοί, ἀρνούμενοι ὕλην οἰκοδομικὴν, καὶ εἴτα μετέβημεν εἰς τὸ οὕτω λεγόμενον, ἀλλὰ μὴ ὄν, χαρτοποιεῖον (Κεατχανᾶν), τὰ γλυκᾶ ὕδατα τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, θέσιν ὠραίαν, περιέχουσαν εὐρύχωρον μὲν καὶ κομψὴν μαρμαρίνην δεξαμενὴν, πενιχρὸν δὲ ξύλινον Παλάτιον, καὶ τινα δένδρα ἐξ ἀμελείας καχεκτικά. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπανόδου εἰς Πέραν, ἀπηντήσαμεν πολλὰς ἀμάξας πλήρεις Ὀθωμανικῶν Χαρεμίων, ἐπίσης ἐκεῖθεν ἐπιστρεφούσας, καὶ βάδην χωρούσας, ἔνεκα τοῦ ἀποτόμου ἀνηφόρου. Μετ' ἐκπλήξεως δ' εἶδον ἐν αὐταῖς νέας κυρίας νὰ μᾶς πέμπωσι διὰ τῆς χειρὸς φιλήματα, ὅτε οἱ προπορευόμενοι αὐτῶν εὐνοῖχοι δὲν τὰς ἔβλεπον. Τοιαύτη ἡ αὐστηρότης τῶν Ὀθωμανικῶν ἡθῶν καὶ τοιοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τῶν γυναικῶν κατακλείσεως.

Τὴν δ' ἐπιούσαν, εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας κ. Ἐλλιοτ, ἀπῆντησα τὸν κ. Newton, Διευθυντὴν τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, καὶ ἔπεμψα καὶ εἰς τοῦτον τὸ πρόγραμμά μου μετὰ τῆς λαμπρᾶς εἰκόνης τοῦ ἀρχαίου ἀγγείου, τὸ συντελέσαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ λαχείου.

Ἡ δ' ἐπιούσα, Σάββατον, ἦν ἡ ἡμέρα τῆς παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ὑποδοχῆς. Μεταξὺ τῶν 12 καὶ μιᾶς, ἐν πλήρει στολῇ, συνοδευόμενος ὑπὸ δώδεκα ὑπαλλήλων, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ υἱός μου, ἀπῆλθον εἰς τ' Ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ Βαχτσέ. Ἐντὸς εὐρυχώρου προσγείου κυανοῦ δωματίου, ἀποψιν ἔχοντος εἰς τὴν θάλασσαν, μᾶς ὑπεδέχθησαν οἱ αὐλικοί, Ἀριφῇ βέης καὶ Κιαμὶλ βέης, καὶ μᾶς προσεφέρθησαν καπνοσύριγγες καὶ καφές εἰς ἀδαμαντοκόλλητα σκεύη. Ἐκεῖθεν δ' ὠδηγήθημεν πρὸς τὸν Σουλτάνον δι' ἀναβάθρας ὠραίας, ἐχούσης κρυσταλλίνας κιγκλίδας, καὶ φωτιζομένης ἄνωθεν δι' ὀροφῆς λευκοχρύσου. Διαβάντες δὲ δύο εὐρυχωρούς καὶ ὠραίας αἰθούσας, εἰσῆχθημεν εἰς δωμάτιον ἐρυθρόν, μετρίων διαστάσεων. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἵστατο ὁ Σουλτάνος,

σοβαρός. Προσελθὼν δ' ἐγώ, τῷ ἀπέτεινα τὴν προσφώνησιν· ἀλλ', ὥς ἐφοβούμην, ἐλησμόνησα αὐτὴν ἐν τῷ μέσῳ. Εὐτυχῶς ὁμως, τὸ παράδειγμα ἐνθυμούμενος τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας, εἶχον αὐτὴν γεγραμμένην εἰς τὴν χεῖρά μου, καὶ ἀνέγνω τὸ ἐναπολειπόμενον, χωρὶς ὁ δισταγμὸς νὰ γίνῃ λίαν καταφανής. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἀπήντησε τουρκιστί, διὰ διερμηνέως, κατὰ τρόπον λίαν εὐπρεπῆ· ἀλλὰ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀπαντήσεώς του, — διότι δις ἔλαβε τὸν λόγον, — περιεῖχε τι δυνάμενον νὰ ἐκληθῇ ὡς μομφὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔλεγεν ὅτι ἐλπίζει, σεβομένης τῆς Ἑλλάδος τὰ καθήκοντα τῆς οὐδετερότητος, οὐδεμία νὰ δοθῇ τοῦ λοιποῦ ἀφορμὴ εἰς διαφωνίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐντολή μου ἦν ν' ἀποκαταστήσω τὰς φιλικὰς σχέσεις, ὧν εἶχομεν τότε ἀνάγκην, ἐπροσποιήθην ὅτι δὲν ἐνόησα τὴν ἐφαρμογήν, καὶ φαίνεται ὅτι τοῦτο τὸν ἡὺχαρίστησεν, ἢ τῷ ἐφάνη οἰωνὸς καλῶν προθέσεων, διότι, μετὰ ταῦτα, ὅσάκις μ' ἀπήντα, μ' ἐχαιρέτα ἑλαφρῶς, ὅπερ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν ἔπραττε πρὸς ξένους Πρέσβεις.

Μετὰ τὴν παρουσίαν δ' ἐπανήλθομεν εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, ὅπου προσηνέχθη ἡμῖν **σερβέτι**, καὶ ἀφ' οὗ μοὶ παρουσίασαν τὸν ἀρχιγραμματέα τοῦ Σουλτάνου καὶ τὸν Φρούραρχον τῶν Ἀνακτόρων, διήλθομεν διὰ τῆς φρουρᾶς, ἐν ἣ πολλοὶ ἦσαν χρυσοστόλιστοι φουστανελλοφόροι, καί, ἐξελθόντες τῆς αὐλῆς διὰ διόδου στενῆς καὶ ἀναξιοπρεποῦς, ἐπεστρέψαμεν εἰς Γαλατᾶν.

Τῇ δ' ἐπιούσῃ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν κυριῶν Βαφειάδου καὶ Βασιάδου, ἐπεσκέφθην τὸν ἐν Φαναρίῳ Ἑλληνικὸν Σύλλογον, καὶ οὐ μικρὰν ἡσθάνθην συγκίνησιν, ὅτε ἀνεκάλυψα ὅτι ἡ οἰκία ἐν ἣ συνεδρίαζεν ἦν ἡ ποτὲ τοῦ Κατσίκα, αὐτὴ ἐκείνη ἐν ἣ κατοικοῦμεν ἐπὶ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας μου, καὶ ἀφ' ἧς ἀνεχωρήσαμεν ὅτε ὁ πατήρ μου ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ θείου του, τοῦ Αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Σούτσου, εἰς τὴν Βλαχίαν. Πορευθεὶς εἰς τὸ ὀπίσω δωμάτιον, τὸ ὁρῶν πρὸς τὰ τεῖχη, εἶδον ἔτι ἐπ' αὐτῶν, ἦν ἔκτοτε εἶχον παρατηρήσῃ ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν. Ἦν δὲ τὸ ἀκροατήριον πλήρες κυρίων καὶ κυριῶν καὶ ἠγόρευσεν ὁ κ. Σπαθάρης περὶ ἠλεκτρισμοῦ καὶ περὶ τηλεγράφων, ἀλλ', ὥς ἔκρινα, οὐχὶ ὅσον διὰ τὴν περίστασιν ἔδει, εὐλήπτως καὶ δημοτικῶς. Εἰς δ' ἐπομένην

συνεδρίαν (τῇ 4 Μαΐου), ἤκουσα τοῦ κ. Βασιάδου ὁμιλήσαντος περὶ ἐκτάσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ τοῦ κ. Καραπάνου περὶ τοῦ ἐμπορίου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Τὴν ἑσπέραν δ' ἐκείνην, προσκληθεὶς, ἐδείπνησα, μετὰ τοῦ υἱοῦ μου, παρὰ τῷ κ. Μορρίς, πρέσβει τῆς Ἀμερικῆς.

Μετὰ δὲ τοὺς συναδέλφους, ἐπεσκέφθην, ἐπὶ τῶν ἐπερχομένων ἡμερῶν, τοὺς Ὁθωμανοὺς Ὑπουργούς, ἀρξάμενος αὐθις ἀπὸ τοῦ Ἀαλῆ, ὅστις, εἰς τὰς περὶ ἐθνικότητος παρατηρήσεις μου, μοὶ ἀπήντησεν ὅτι διέταξεν εἰς τὰ γραφεῖά του νὰ τῷ ὑποβληθῇ ἔκθεσις περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Εἶδον τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸν ἐξ Ἀθηνῶν σχετικόν μου Χαλίλ, ὃν εὗρον, ὡς πάντοτε, καὶ λίαν εὐγενῆ καὶ μελίχιον τοὺς τρόπους, ἀλλ' εἰς τὰς ὑποθέσεις, ὡς πολλάκις ἔκτοτε παρέτηρησα, πολὺ δυσκολώτερον καὶ ἥττον ἐνδοτικόν, ἴσως ὅμως πρέπει νὰ εἰπῶ εἰλικρινέστερον τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Εἰς τὸν Κιαμίλ πασᾶν, πρῶην Βεζίρην, νῦν δὲ Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὅστις ὠμίλει μόνον τὴν τουρκικὴν, παρέστησα, διὰ διερμηνέως, πόσον λυπηρὸν μοὶ ἐφάνη νὰ ἰδῶ κατεδαφιζόμενα τὰ τεῖχη τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, καὶ προέτρεψα αὐτὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ ν' ἀπαγορευθῇ ὁ τοιοῦτος βανδαλισμός, βλάπτων τὴν ὑπόληψιν τῆς Τουρκίας, ἣτις, ὡς ἴδιον ἐγκαύχημα, ὥφειλε νὰ διατηρῇ τὰ τεῖχη ἐκεῖνα, ἃ ἄλλοτε ὁ πορθητὴς κατέκτησεν. Οἱ λόγοι μου ἐφάνησαν ἐντύπωσιν ἀποτελέσαντες ἐπὶ τοῦ σατράπου, ὑποσχεθέντος μοι νὰ πράξῃ τὰ δέοντα πρὸς παρακώλυσιν τῆς περαιτέρω βλάβης τῶν τειχῶν.

Οἱ δὲ λοιποί, πρὸς οὓς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπῆλθον, ἦσαν ὁ Σαφέτ, τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἱκανῶς κεκαλλιεργημένου νοὸς δι' Ὁθωμανόν, ὁ τῆς Ἀστυνομίας, μεθ' οὗ πολλὰ διελέχθην περὶ τῆς ἀναγκαίας βελτιώσεως τῶν φυλακῶν, διότι πολλοὶ τῶν ἡμετέρων πολλάκις κατεκλείοντο εἰς αὐτάς, οὐχὶ δικαίως πάντοτε· καὶ ὁ τῆς Δικαιοσύνης Καβουλῆς, παραδόξως νομισματοφίλος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νομισματογνώμων, ὡς ἔλαβον τούτου πείραν, ὅτε μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν μὲ προσεκάλεσεν, ἵνα μοὶ δείξῃ τὴν συλλογὴν του, ἣν, ὡς μοὶ εἶπε, ξένος εἶχε κατατάξῃ, γράψας ὑπὸ τὰ

νομίσματα τὴν καταγωγὴν καὶ ἐποχὴν αὐτῶν, ὁ ὑπηρέτης αὐτοῦ, διαταχθεὶς νὰ φέρῃ τὸ κιβώτιον, τὸ περιέχον αὐτά, τὸ ἀνέτρεψεν ἔξ ἀδεξιότητος, καὶ πάντα συνανεμίγησαν. Ἄλλ' ὁ ὑπουργὸς ἐθεώρησεν, ὡς ἀδιάφορον, τοῦτο, διότι τὰ νομίσματα ἔμειναν σῶα καὶ δὲν ἀπωλέσθησαν.

Μία τῶν εὐαρεστοτάτων μου σχέσεων ἦν ἡ τοῦ κ. Μαυρογένη, τοῦ λίαν πεπαιδευμένου ὁμογενοῦς ἱατροῦ, ὅστις μετὰ ταῦτα προεχειρίσθη εἰς ἱατρὸν τοῦ Σουλτάνου. Σύζυγος αὐτοῦ ἦν ἡ ἀγγινουστάτη καὶ λίαν εὐάρεστος ἀδελφὴ τοῦ κ. Καλλιάρχου, ἔχουσα τοῦ θυγατρίου της παιδαγωγὸν νέαν ποιήτριαν, τὴν θυγατέρα τοῦ ποιητοῦ Stolt, ὅστις, μετὰ τὸν Göthe, ἐτόλμησε νὰ γράψῃ Faust καὶ αὐτός, ἀλλὰ Faust χριστιανόν. Μὲ προσεκάλεσε δ' ἡ κυρία Μαυρογένη νὰ μεταβῶ μετ' αὐτῆς τὴν πρώτην Μαΐου εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον, πρὸς ἣν οὐδὲν ἴσως μέρος τῆς γῆς ἀμιλλᾶται διὰ τὰ κάλλη τῆς φύσεως. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀποβάθραν, εἰς ἣν περιεμένομεν τὸ ἀτμόπλοιον μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 30 Ἀπριλίου, ἀπηντήσαμεν τὴν κυρίαν Ἀριστάρχη μετὰ τῆς πρεσβυτέρας της θυγατρὸς, μέλλουσας νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς ἄλλο ἀτμόπλοιον, τὸ ἀναπλέον τὸν Βόσπορον. Ὅτε ὁμῶς ἤκουσεν ὅτι ἀπέρχομαι εἰς τὰς νήσους, μετέβαλε γνώμην, καὶ ἀπεφάσισε νὰ συνοδοιπορήσῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ τὴν συνοδεύσω εἰς Χάλκην, ὅπου ἤθελε νὰ διανυκτερεύσῃ, καὶ τὴν ἐπαύριον μόνον ν' ἀπέλθω εἰς Πρίγκηπον, ὅπου ἡ κυρία Μαυρογένη εἶχε τὴν οἰκογένειάν της.

Τοῦτο, οὐ μόνον δὲν μὲ δυσηρέσκει, ἀλλὰ καὶ ἀσπαστότατόν μοι ἦν, δίδον μοι ἀφορμὴν νὰ ἰδῶ αὐθις καὶ τὴν νῆσον ἐκείνην, εἰς ἣν, ὡς βρέφος, ἀνεπόλουν ὅτι εἶχον ἐπιδημήσῃ. Μίαν περίπου ὥραν διήρκεσεν ὁ ἀκύματος ἡμῶν πλοῦς, καθ' ὃν, ὀπίσω μὲν ἡμῶν ἐβλέπομεν ἐκτεινομένην τὴν μεγάλην πόλιν, ὡς πολυτελὲς θεατρικὸν μετασκήνιον, ἔμπρὸς δέ, ἐπὶ τῆς κυανῆς ἐπιφανείας, ἀνεφαίνοντο, ὡς ἐπιθαλάσσια νέφη, ἀλληλοδιαδόχως αἱ ὥραιαι κόραι τῆς Προποντίδος, πρώτη πασῶν ἡ φερώνυμος μικροσκοπικὴ Πρώτη, σκόπελος, ὃν ὁ πρῶην Πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας Bulwer, ἀγοράσας, ἐπεχείρησε νὰ μεταβάλῃ εἰς ἀγροκήπιον, ἀλλ' ὅστις αὐθις εἰς τὴν ἀρχαίαν του περιῆλθε κατάστασιν μετὰ

τὴν ἀπέλευσιν καὶ ἀποβίωσιν τοῦ ἰδιοτρόπου ἀγοραστοῦ του. Εἰς Χάλκην δ' ἀπέβημεν, ἡ Κ^α Ἀριστάρχη καὶ ἐγώ, ἀφήσαντες τὴν Καν Μαυρογένη καὶ τοὺς λοιποὺς συνοδοιπόρους νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πλοῦν εἰς Πρίγκηπον, καὶ κατελύσαμεν εἰς παράλιον, εὐρύ, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπίπλων ἱκανῶς κενὸν ξενοδοχεῖον, πρῶην μετόχιον μοναστηριακόν, ὅπου, ἔλθόντες, μᾶς ἐπεσκέφθησαν καὶ διέμειναν μεθ' ἡμῶν τὴν ἑσπέραν ὁ ἅγιος Νικομηδεῖας, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπισήμων τῆς νήσου.

Ἄμα δ' ἤρξατο ὑποφώσκουσα ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου, μετέβημεν διὰ λέμβου εἰς τὸν **Κόλπον πιτύων** (τσάμ λιμάν), θέσιν τῆς νήσου σύνδενδρον καὶ γραφικωτάτην, καὶ ἐκεῖ, προσελθόντος, δι' ἑτέρας λέμβου, ἐκ Πριγκήπου νεανίου, εἰς ὃν ἡ συνοδοιπόρος μου εἶχε διὰ νυκτὸς δηλώσῃ τὴν ἄφιξίν της, ἐπρογεύθημεν ἐπὶ τῆς ἀνθοσπάρτου χλόης πρόγευμα χαμοκεράσσω καὶ γάλακτος, συμπληροῦν τὸ εἰδύλλιον, καὶ μετ' αὐτὸ διὰ τῆς λέμβου, τῆς κομισάσης τὸν νέον, μετέβημεν εἰς τὴν Πρίγκηπον. Ἐνταῦθα δέ, τῆς Κ^{ας} Ἀριστάρχη ἀπελθούσης εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα κατῴκει ἡ τυφλὴ μήτηρ της, ἐγὼ κατέλυσα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, οἰκοδόμημα εὐπρεπέστατον, λαμπρῶς διεσκευασμένον, ἀφ' ὕψηλοῦ ἀπέραντον ἐπιβλέπον τῆς θαλάσσης ὁρίζοντα, καὶ πρὸ τοῦ προσώπου του μέγαν ἔχον σύμφυτον κῆπον, κατιόντα μέχρι τῆς παραλίας. Ἐνταῦθα εὗρον αὖθις τὴν Καν Μαυρογένη, καὶ τὴν νύμφην αὐτῆς Καν Καλλιάρχου, καί, ἐπ' ὄνων ὀχούμενοι, συμμετέβημεν εἰς τὸ μεμονωμένον καὶ χαριέστατα κείμενον μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κουδουνᾶ, εἰς περίθαλψιν τῶν φρενοβλαβῶν ἄλλοτε χρησιμεῦον, καὶ ὅπου καὶ ἡμεῖς ἔτι ἓνα τῶν δυστυχῶν τούτων ἐνετύχομεν. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον, εἰς ὃ πολλοὶ γνώριμοι παρεκάθηντο, τὸ ἑσπέρας ὁ πεπαιδευμένος ἱατρὸς κ. Ζωγράφος μᾶς ἀνέπτυξε τὰς θεωρίας του περὶ τῆς κινήσεως τῶν τραπεζῶν καὶ τῆς σχέσεως τοῦ φαινομένου τούτου μετὰ τοῦ μαγνητισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ ἔτους πάντες οἱ διπλωμάται, ἐγκαταλείποντες τὸ Σταυροδρομίον, μετώκουν εἰς τὸν διὰ τὸ θέρος εὐκραέστερον καὶ ὠραιότερον Βόσπορον. Τοῦτο ἠθέλησα νὰ πράξω καὶ ἐγώ, καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, καὶ ἵνα διαμένω

πλησίον τῶν συναδέλφων μου· χάρις δὲ τῷ Πρώτῳ Γραμματεῖ τῆς Πρεσβείας Κ^ω Καλλέργη, ἔτυχον λαμπρᾶς κατοικίας, τῆς τοῦ πενθεροῦ του κ. Τιγκίρογλου, εὐπόρου Ἀρμενίου, μαρμαρόκτιστον καὶ εὐρύχωρον, εἰς ὥραίαν παράλιον θέσιν τοῦ Νεοχωρίου κειμένην, καὶ μετὰ πάντων αὐτῆς τῶν ἐπίπλων, ἀντὶ σχετικῶς μετρίας τιμῆς, ἐκ φιλόφρονος προαιρέσεως παραχωρηθεῖσάν μοι. Τὴν παρέλαβον δ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς 2 Μαΐου, ἐτοίμην ἔχων αὐτήν, ὥστε νὰ δεχθῇ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκογένειάν μου, ἃν ὁ διορισμός μου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ προσωρινοῦ, μετεβάλλετο εἰς σταθερόν.

Τὴν ἐπαύριον δὲ τῆς ἐνταῦθα ἐνοικησεώς μου ἐπεσκέφθην τὸν γειτονικὴν οἰκίαν ἐνοικιάσαντα κ. Εὐαγγέλην Βαλτατζῆν, καὶ παρ' αὐτῷ μετὰ χαρᾶς εὗρον τὴν ἀρχαίαν μου φίλην Καν Μαρίαν Μαυροκορδάτου, ἧς ὁ σύζυγος Γεώργιος, ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ Καθηγητὴς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, ἦν ἀδελφὸς τῆς μητρὸς τῆς Κυρίας Βαλτατζῆ. Συνώδευε δὲ τὴν ἀνεψιάν της, Καν Ζωήν, τοῦ Εὐαγγέλη τὴν σύζυγον, ἣν ἐπὶ στιγμὰς μόνον εἶχον ἰδῆ πρότερον ἐν Ἀθήναις. Ἐνταῦθα δ' ἔλαβον τὴν ἀφορμὴν νὰ γνωρίσω πληρέστερον, καὶ δὲν ἤξευρον τί περισσότερον αὐτῆς νὰ θαυμάσω, τὰ φυσικὰ ἢ τὰ διανοητικὰ προτερήματα ἢ τὰς ἠθικὰς ἀρετάς. Ὀλίγας ἀπῆντησα γυναῖκας ἐφαμίλλους αὐτῇ κατὰ τὴν εὐφυΐαν, τὴν ὅλως ἀφελῇ καὶ ἀνεπιτήδευτον, ἥτις ἐνέπνεε καὶ ἀνεξωογόνει πᾶσαν συναναστροφὴν, εἰς ἣν παρευρίσκετο. Αἱ γνώσεις της ἦσαν εὐρεῖαι. Ἀξία μαθήτρια τοῦ Τανταλίδου, πρὸς ὃν, τυφλὸν ἤδη, ἔτρεφε τρυφερωτάτην ἀγάπην, ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν, ὥς ὀλίγοι τῶν διδασκάλων, καὶ τοῦτο, τόσον ἀνεπιδείκτως, ὥστε, ἐν ᾧ καθ' ἑκάστην τὴν ἔβλεπον, μετὰ μῆνας μόνον ἀνεκάλυπτον, ὃ ἀπεῖχον πολὺ τοῦ νὰ ὑποπτεύσω, ὅτι, πλὴν ἄλλων, ἤξευρε σχεδὸν ἐκ στήθους πάντα τὸν Πίνδαρον. Καὶ τῆς Γαλλικῆς δὲ καὶ τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας ἦν οὐχ ἥττον κάτοχος. Μουσικὴ δ' ἀρίστη, ἔχουσα φωνὴν ἐξαίσιον, ἧς τὴν ἀξίαν ηὔξανεν ἔτι ἡ ἀπαράμιλλος αἴσθησις, ἣν εἶχε τῆς τέχνης, καὶ ἡ ἔκφρασις, ἣν ἔδιδεν, εἰς ὃ,τι ἔπαιζεν ἐπὶ τοῦ κυμβάλου, ἢ εἰς ὃ,τι ἔψαλλεν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῇ ἀξιολόγῳ ταύτῃ κυρίᾳ, τῇ τιμῶσῃ καὶ καταθειλοῦσῃ τὴν Ἑλλη-

νικήν κοινωνίαν, καὶ μεθ' ἧς εὐτυχῆς ἡμην ὅτι συνέπεσε νὰ γειτονεύσω, ἐθαύμαζον τὴν ἐνάρετον γυναῖκα, τὴν παραδειγματικὴν σύζυγον καὶ μητέρα, τὴν ἐν ἀγνοίᾳ πάντων καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ἀσκοῦσαν τὴν ἐλεημοσύνην, ἀληθῆ χριστιανήν. Ἐν ὧσιν διέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ Κ^α Ζωὴ Βαλτατζῆ καὶ ἡ οἰκογένειά της ἀντικαθίστα δι' ἐμὲ τὴν ἀποῦσάν μου οἰκογένειαν, καὶ ἔκτοτε ἡ πρὸς αὐτὴν ἀφοσίωσίς μου ἔμεινεν ἀπαράμειωτος. Ἐγνωρίσθην δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ μετὰ τῆς διακεκριμένης ἐπὶ καλλονῇ καὶ ἀγωγῇ ἀδελφῆς της, τῆς Κ^α Σμαράγδας Βαλτατζῆ, καὶ τῆς οἰκογενείας της. Μετὰ τῆς Κ^α Ζωῆς Βαλτατζῆ, τῆς Κ^α Μαυροκορδάτου καὶ τῆς θυγατρὸς της συνεξέδραμον εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀκτὴν, τὴν **Αὐτοκρατορικὴν Ἀποβάθραν** (Χουγκιάρ σκελεσῆ), περίφυτον παραλίαν πεδιάδα, πληρουμένην ἀνὰ πᾶσαν Παρασκευὴν Ὀθωμανικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐνταῦθα γεύονται ἐορτάζουσαι. Εἰς τὸ βάθος δ' αὐτῆς ἐπεσκέφθημεν πολυτελὲς Σουλτανικὸν Ἀνάκτορον, καὶ εἶτα, βοηλάτου ἀμάξης (ἀραμπᾶ) ἐπιβάντες, ἀνήλθομεν ἐν βραδυπορίᾳ τὸν πρὸς τ' ἀριστερὰ ὑπερτείνοντα λόφον, ὑψηλὸν καὶ σύνδενδρον, ἵνα, ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, ἰδῶμεν τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει περίπυστον **Μνῆμα τοῦ Ἑλλήνος**. Ἦν δὲ δι' ἐμὲ πρὸ πάντων ἡ ἐκδρομὴ αὕτη λίαν περισπούδαστος, διότι, ἐπὶ τῶν παιδικῶν ἡμερῶν μου, ὅτε κατοικοῦμεν εἰς Θεραπειᾶ, τὸ Μνῆμα τοῦ Ἑλλήνος ἦν διηνεκῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, τάφος, ὥς μοι ἔλεγον, γιγαντιαίων διαστάσεων, διότι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἦσαν γίγαντες. Τὴν δὲ πρόληψιν ταύτην δὲν διέψευδε παρ' ἐμοί, οὔτε ὁ πατήρ μου, ὅστις πάντοτε ἐφρόντιζε νὰ ἐπανορθῇ παρ' ἐμοὶ τὰς προλήψεις καὶ τὰς ἐσφαλμένας ιδέας· ἀλλ' ὥς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἤθελεν ὅπως ἡ παιδικὴ φαντασία μου πλήττεται ὑπὸ τοῦ μεγαλείου της.

Ὅτε δ' ἀνήλθομεν εἰς τὴν κορυφήν, ἐξ ἧς ἦν ἐξαίσιος ἡ ἀποψις ἐπὶ τῶν παντοίων ἐλιγμῶν τοῦ Βοσπόρου, ἀφ' ἐνός, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπεράντου Εὐξείνου, ἀφ' ἑτέρου, εἶδομεν ἐκεῖ μεγίστην ἐπιμήκη κρηπίδα, τὸ ὑποτιθέμενον Μνῆμα, πιθανῶς ὅμως βάσιν μεγάλου βωμοῦ, ἴσως τοῦ Ποσειδῶνος, ὥς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, ἢ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, διότι, ὥς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τοῦ σωζομένου κίονος

τοῦ Ἀσκληπιδίου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπεκράτησεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος νὰ προσδέωνται ῥάκη, ὥς ἀμυντικὰ τοῦ πυρετοῦ, καὶ τῆς προλήψεως ταύτης ὠφελοῦνται οἱ Τοῦρκοι ἀκροφύλακες πρὸς ἀργυρολογίαν.

Παρακείμενον δ' ἐκεῖ ἐπεσκέφθημεν ἐρείπιον Γενουσίου φρουρίου, εἰς ὃ ὅμως δὲν μᾶς ἐπετράπη νὰ εἰσέλθωμεν, διότι, ὥς ἐμάθωμεν, παρὰ τὴν θύραν αὐτοῦ εἶχεν εὐρεθῇ ποτὲ ἀγγεῖον πλήρες ῥωμαϊκῶν νομισμάτων, καὶ ἔκτοτε ἀπηγορεύθη ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς ξένους, μὴ συλήσωσι τοὺς ἐγκρουπτομένους θησαυρούς.

Ἐκεῖθεν δὲ κατέβημεν πεζοὶ εἰς τὴν θέσιν Μαντούκι, περιέχουσαν δύο σουλτανικὰς ἀγροικίας μετ' εὐρυχώρων κήπων, οὓς κοσμοῦσι ζῶα χαλκᾶ, ἔργα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς περιβοήτου γαλλίδος ζωογλύπτου Rosa Bonheur.

Τὸ δ' ἦττον ὠραῖον μέρος τῆς ἐκδρομῆς δὲν ἦτον ἡ διὰ λέμβων ἐπάνοδος ἐπὶ τοῦ γαληνιαίου Βοσπόρου, ἀντανακλῶντος λαμπρὰν τὴν πανσέληνον.

Ὀλίγας δ' ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐπεσκέφθημεν, μετὰ τοῦ Γραμματέως κ. Καλλέργη καὶ τῆς οἰκογενείας του, τὴν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁχθῆς ὠραίαν παράλιον πεδιάδα, τὴν τῶν **Δειμόνων** (τσαῖρια). Εἰς αὐτῆς τὸ μέσον διαπρέπει παχύφυλλος καὶ ὀγκώδης ἀρχαιότατος πλάτανος, ὑφ' ὃν πιστεύεται ὅτι ἐσκήνωσεν ὁ Γοδεφρεΐδος Βουλγιών, ὅτε ἀπήρχετο εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους.

Ἄλλη δ' ἐκδρομή, οὐχ ἦττον ἐπαγωγός, ἦν ἡ μετ' εὐθύμου συναναστροφῆς, συγκειμένης ἐκ τοῦ Κου καὶ Κας Βαλτατζῆ, τοῦ στενοῦ φίλου ταύτης Ῥώσσου Στρατηγοῦ καὶ μετὰ ταῦτα Νομάρχου κατὰ τὸν Καύκασον, νομίζω, κ. Φραγκίνη, τῆς Κας Μαυροκορδάτου μετὰ τῆς θυγατρὸς της, καὶ τοῦ Κωνστ. Καραθεοδωρῆ, δι' αὐτῶν τῶν **Δειμόνων**, ἐπὶ βοϊδαμαξίης, καὶ ὑπὲρ ποικιλωτάτους καὶ δασώδεις λόφους εἰς τὴν εἰδυλιακὴν κοιλάδα τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῶν Ὑδραγωγείων (Μπέντια), ὅπου φαιδρῶς συνησιάζομεν.

Εἰς τὴν **Αὐτοκρατορικὴν δ' ἀποβάθραν** (Χουγκιὰρ σκελεσί) μετέβην αὐθις μετὰ τινος ἡμέρας (τῇ 24 Μαΐου, ὃ Ἰουνίου) μετὰ τῆς Κας Βαλτατζῆ, ἵνα παρευρεθῶ εἰς περιεργοτάτην πανήγυριν, τὴν τῶν Ἀρμενίων, οἵτινες, κατὰ χιλιάδας ἐκεῖ συρρευσαντες,

δι' ἀφθόνου βρώσεως καὶ πόσεως, ἐώρταζον τὸ Schachmanasch-tutuhn, ἥτοι τὸ ἄρτι δοθὲν αὐτοῖς Σύνταγμα. Ἀξιόλογον θέαμα ἦν, ἐν ἄλλοις, ὅτι ἐκ τῶν ἄκρων κλάδων ὑψηλοῦ δένδρου, ἠγόρευσεν, ἢ ὀρθότερον ἀπήγγειλεν ἐκ στήθους πανηγυρικὸν λόγον, ὡραία κόρη δωδεκαετῆς εἰς γλῶσσαν ἀρμενιακὴν. Καὶ ὁ μὲν λόγος ἰσχυρῶς ἐχειροκροτήθη, τὸ δὲ Σύνταγμα μετὰ ἓν ἔτος εἶχε περιπέση εἰς ἀχρηστίαν καὶ λησμονηθῇ, διότι, ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν αἰγίδα, οὐδέν, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἐστὶ βιώσιμον καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸ ἄκαμπτον πνεῦμα τοῦ Κορρανίου. Ὅπως δὴποτε ὅμως ὁ ἐνθουσιασμός τῶν πανηγυριστῶν μοι ἐφαίνετο ἀποδεικνύων ὅτι, παρὰ τῷ ὑποδούλῳ ἀσιανῶ ἐκείνῳ λαῶ, δὲν εἶχεν ἐντελῶς μαρανθῇ ἡ ῥίζα τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων, καὶ ἐδύνατο αὖθις ποτε νὰ καρποφορήσῃ.

Μετ' ὀλίγον δ' ἐτελέσθη καὶ ἑτέρα δημόσιος τελετὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ τῆς περιτμῆσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Σουλτάνου καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, καὶ ἑκατοντάδων ἄλλων παιδίων. Ἀλλ' εἰς ταύτην ἔκρινα περιττὸν νὰ παρευρεθῶ.

Τῇ δὲ 22/3 Ἰουνίου ἔλαβον παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τὸν ὑπ' ἐμοῦ προταθέντα διορισμὸν ὡς Ἀμίσθου Ἀκολούθου τῆς Πρεσβείας τοῦ υἱοῦ μου Ἀλεξάνδρου, ὅστις, καθ' ὃ τὰς νομικάς του σπουδὰς εἰς τὸ ἐν Παρισίοις πανεπιστήμιον περατώσας, καὶ ἐξετασθεὶς, εἶχε τὰ τότε ἀπαιτούμενα προσόντα διὰ τὸν βαθμὸν τοῦτον. Τριετὴς ἄμεμπτος καὶ ἀξιοσύστατος ἄσκησις αὐτοῦ τῷ ἐχορήγει, οὐχὶ μὲν κατὰ νόμον τινά, ἀλλὰ κατὰ τὰ τότε εἰθισμένα, τὸ δικαίωμα εἰς προβιβασμὸν εἰς κενὴν θέσιν Γραμματέως Πρεσβείας.

Μετὰ δέ τινας ἡμέρας (τῇ 30 Μαΐου), μοι ἐπέμφθη, ὅλως ἀπροσδοκῆτως δι' ἐμέ, τὸ παράσημον τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Σωτήρος, ἴσως διότι εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἔκριναν ἐπιδεκτικὸν παρεξηγήσεως τὸ νὰ ἔχῃ πρέσβυν, εἰς θέσιν ὡς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄνθρωπον οὐδὲ τοῦ βαθμοῦ τούτου τοῦ παρασήμου τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἀξιωθέντα. Ἴσως ὅμως καὶ νὰ ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ διὰ τούτου τὰς ἀπὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν ὑπηρεσίας μου, ἢ καὶ τὰς ἐσχάτας μου ἐνεργείας ἐν Παρισίοις.

Ἡσχολούμην δ' ἀνενδότως κατὰ πᾶν τὸ διάστημα τοῦτο περὶ τὰ πολιτικὰ ζητήματα, ἃ ἡμᾶς κυρίως ἐνδιέφερον τότε. Εἰς τὸ περὶ ἔθνικότητος ἐπέτυχον, κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν πρὸς τὸ παρὸν ἀναγνώρισιν, ὡς πολιτῶν Ἑλλήνων, πάντων τῶν πραγματικῶς ἐκ Τουρκίας εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐγκατάστασιν μεταναστευσάντων, ἔπειτα δὲ καὶ ἔκδοσιν διαταγῶν πρὸς ἀναστολήν, μέχρις ὀριστικοῦ κανονισμοῦ, τῆς τότε ἐνιαχοῦ, οἷον ἐν Βάρνη, ἐν Πύργῳ, δραστηρίως ἐνεργουμένης καταδιώξεως πάντων τῶν λοιπῶν. Τούτων ὅμως πολλοί, ὡς ὁμολογούν ἐμαυτῷ, εἰ καὶ οὐχὶ τοῖς Ὑπουργοῖς τῆς Πύλης, δὲν εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ δίκαιον καὶ περιέπλεκον τὴν διαπραγμάτευσιν, διότι, ἀπερχόμενοι εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖ εἰς δῆμόν τινα ἐγγραφόμενοι, ἐπέστρεφον εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἔμενον οὐχ ἥττον ἢ πρὶν σταθερῶς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντες, ἀπαιτοῦντες δ' ὅμως νὰ θεωρῶνται ὡς ὑπήκοοι Ἕλληνες, καὶ ὡς τοιοῦτοι ν' ἀπολαμβάνωσι τῆς Ἑλληνικῆς προστασίας. Προσέκρουον δὲ συγχρόνως αἱ ἐμαὶ προσπάθειαι καὶ εἰς δύο ἔτι ἔξ ἀντιθέτων σημείων προερχόμενα προσκόμματα. Τούτων ἦν τὸ ἓν, ὅτι ἡ Πύλη ἠξίου νὰ ὑποβάλλῃ εἰς ἐξέλεγχιν μικτῆς ἐπιτροπῆς τοὺς ἀπὸ τοῦ 1845 ἢ 46 τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν μεταβαλόντας πρῶην Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐζήτουν ἡ προθεσμία ἐκείνη νὰ περιορισθῇ μέχρι τοῦ 1854, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι τοιαῦται ἦσαν αἱ ὁδηγίαι μου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐγνώριζον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1856, ὅτε ἤμην ἐγὼ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶχον καθιερώσῃ ἀρχὰς νομίμου καὶ εἰλικρινοῦς διαγωγῆς ἀπέναντι καὶ αὐτῆς τῆς Τουρκίας, καὶ ἐπομένως ἔκτοτε ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιδιωκομένης συμβάσεως εἰς οὐδὲν νομίμως ἢ μὴ προκεκτετημένων δικαίως τῶν μέχρις ἐκείνου μεταναστῶν θὰ προσέκρουε. Τὴν χρονολογικὴν δὲ ταύτην ἀπαίτησιν τῆς Πύλης ἔτι μᾶλλον δυσκαταγώνιστον καθίστα ἡ ἔλλειψις εἰλικρινείας τῆς Ὀθωμανικῆς διπλωματίας, πλεῖστα μὲν ὑποσχομένης, ὅταν ὑπ' ἐμοῦ, ἢ τῶν ἰσχυρῶν συναδέλφων μου, ὧν ἐπεκαλούμην τὴν ἀρωγήν, ἐπιέζετο, αἰείποτε δ' ἀναβαλλούσης καὶ οὐδὲν ἐκτελούσης ὀριστικόν.

Τὸ δ' ἕτερον σημεῖον, ἀφ' οὗ ἔπνεεν ἀντίπρωρος εἰς τὰς ἐνεργείας μου ἄνεμος, ἦν ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ὅθεν τὸ

Ἐπ' ὑπουργεῖον, εἴτε ἐκ μὴ ἀκριβοῦς μελέτης τῆς ὑποθέσεως, καὶ μὴ ἐπιγνώσεως στερεῶν ἀρχῶν τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης ὁρμώμενον, εἴτε ἐκ φόβου μὴ δυσαρεστήσῃ ἄλλοτε ἄλλην ἰσχύουσαν κοινοβουλευτικὴν μερίδα, μοὶ ἔδιδεν ὁδηγίας οὐ σπανίως ἀντιφατικάς, καὶ ἀνεπιδέκτους ὑποστηρίξεως καὶ ἐκτελέσεως. Ὡστε, οὐ μικρὸν ἦν τὸ κατόρθωμα τῆς ἀναβολῆς καὶ τῶν καταθλιπτικῶν μέτρων κατὰ τῶν ἀντιποιοιμένων τὴν ἐλληνικὴν ἐθνικότητα, ἥτις καὶ τὰς ἀναβολὰς ὀριστικοῦ κανονισμοῦ καθίστα καὶ ἀβλαβεῖς.

Ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας δὲ πρὸς με συμπεριφορᾶς τοῦ Μεγάλου Βεζίρου Ἀαλῆ πασᾶ εἰς οὐδὲν δικαιούμην παράπονον, διότι ἦν πάντοτε, οὐ μόνον εὐγενὴς καὶ περιποιητικός, ἀλλὰ καὶ φιλικῶς μοὶ προσεφέρετο. Εἰς τὰς ἅπαξ, ἢ καὶ συνεχέστερον, τῆς ἐβδομάδος πρὸς αὐτὸν ἐπισκέψεις μου, ἦν ἀπολύτου ἐθιμοταξίας ὁ καφὲς εἰς μικρότατα φιάλια, ὑποπράσινος καὶ μᾶλλον κακάου ἔχων γεῦσιν, διότι, ὡς ὁ Ἀαλῆ πασᾶς μοὶ ἐξήγησε, παρεσκευάζετο κατ' ἴδιον τρόπον, σχεδὸν ὥμους βραζόμενος· ἐπίσης μοὶ προσεφέρετο καὶ τὸ πολλοὺς πόδας μακρὸν **τσιβούκιον**, ὃ ἐγώ, ὁμοίως κατ' ἐθιμοταξίαν ἐλάμβανον, καὶ μηχανικῶς ἐφύσων εἰς αὐτό, εἰ καὶ ἐξήγησα εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην ὅτι ποτὲ δὲν ἐκάπνιζον. Ἀπαξ δὲ καὶ ἀνατρέψας ἀδεξίως τὸ τσιβούκιον, ἔρριψα εἰς τὸ ἔδαφος τὸν κατ' ἔθος τεθειμένον ἐπ' αὐτοῦ φλέγοντα ἄνθρακα· ἀλλ' ἀναλαμβάνων αὐτόν, παρεκάλεσα τὸν Βεζύρην νὰ μὴ μὲ ὑλοπτεύσῃ ὅτι ἦλθον ἵνα ἀναφλέξω τὴν Τουρκίαν.

Καὶ διὰ μακρῶν δὲ περὶ διαφόρων συνδιελεγόμεθα, καὶ μοὶ ἐνεπιστεύετο ὅτι αἱ ἐπισκέψεις τοῦ συναδέλφου μου τῆς Αὐστρίας ὑπερέβαινον πᾶν ὅριον παρατάσεως, περιστρεφόμεναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς οὐδὲν σπουδαῖον καὶ μόνον ἀφαιροῦσαι αὐτῷ πάντα τὸν καιρὸν τῆς ἐργασίας του.

Εἰς τὰς συνεντεύξεις ταύτας συνήθως ἐπετύγγανον, ὅτε, οὐχὶ τὴν λύσιν, τοῦλάχιστον τὴν ἐπωφελῆ ἀναβολὴν πάσης λύσεως δυσαρέστου τῶν ζητημάτων· καὶ ἐνδοτικώτερον εὖρον αὐτὸν πάντοτε τοῦ Ἐφυπουργοῦ Χαλῖλβη, ὅστις, καίτοι ἐξ Ἀθηνῶν σχετικὸς καὶ ἐν ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσι φιλικώτατός μοι, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐδείκνυτο δυσκαταγωνίστως δύσκολος, ἴσως καὶ διότι ἦν

ὑπεύθυνος πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του. Τὴν ἐπιδεικνυομένην δὲ ταύτην φιλικὴν διάθεσιν τοῦ Βεζίρου ἀπεπειράθην καὶ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς ἐθνικοῦ συμφέροντος νὰ ἐκμεταλλευθῶ. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὴ Πρεσβεία, ὥς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς, εἰς ἐπίδειξιν ἠναγκασμένη ἀντίθετον πρὸς τὴν μετριόφρονα λιτότητα, ἣν δύναται καὶ προσήκει νὰ τηρῇ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις, ἀναγκάζεται καὶ οὐ μόνον εὐπρεπῇ, ἀλλὰ καὶ πολυτελεῇ, ἐφ' ἁδρᾶ δαπάνῃ, νὰ διατηρῇ κατοικίαν. Καὶ ἐγὼ μὲν, χάρις τῇ προνοίᾳ τοῦ κ. Καλλέργη καὶ τῇ εὐγενεῖ διαθέσει τῆς πενθερικῆς αὐτοῦ οἰκογενείας, κατῴκουν, ὥς ὀλίγοι τῶν συναδέλφων μου. Ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ἦν προσωρινὸν καὶ εἰς ἐμὲ μόνον προσωπικόν. Διὰ τοῦτο, ἐν μιᾷ τῶν ἐπισκέψεών μου εἰς τὸν Ἀαλῇ πασαῖν, κατ' Ἰούλιον, ἀφ' οὗ ἀντηλλάξαμεν διαβεβαιώσεις ἀμοιβαίας εὐμενείας, τῷ εἶπον ὅτι αἱ τοιαῦται τῶν δύο κυβερνήσεων προσάλληλοι φιλικαὶ διαθέσεις θὰ εἶχον, κατ' ἐμέ, πολὺ ἰσχυρότερα καὶ εὐαρεστότερα τ' ἀποτελέσματα, ἂν ἦν δυνατόν, ὥς ἡμεῖς ἤδη τὰς ἐγνωρίζομεν, νὰ καταστῶσι διὰ τινος ὑλικοῦ δείγματος γνωσταὶ καὶ εἰς τῶν δύο χωρῶν τοὺς λαούς.

— Τοῦτο ἀληθῶς, μοὶ εἶπε, θὰ ἦν ὀρθὸν καὶ εὐκταῖον· ἀλλὰ μ' ἐρώτησεν ὅποιον δείγμα φρονῶ ὅτι ἐδύνατο νὰ δοθῇ χρησιμεῦον εἰς τοιαύτην ἀπόδειξιν. Τῷ ἀπήντησα δ' ὅτι τοιοῦτο κατ' ἐμέ θὰ ἦν, ἂν ἑκατέρω τῶν κυβερνήσεων παρεχώρει εἰς τὴν ἑτέραν δημόσιον γήπεδον ἐν τῇ ἑαυτῆς πρωτευούσῃ πρὸς οἰκοδομὴν οἰκήματος τῆς Πρεσβείας.

Τὴν ἰδέαν μου ταύτην ἐφάνη ἀμέσως ἀσπασθεῖς, καὶ μοὶ ἠρώτησεν ὁποίας περίπου ἐκτάσεως φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ᾧσι τὰ οἰκόπεδα, εἰς ὃ μειδιῶν τῷ ἀπήντησα ὅτι φυσικῶς τῷ λόγῳ ἡ ἔκτασις ἐκάστου πρέπει νὰ ᾧ ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς πόλεως ἐν ἣ θ' ἀναγερεθῇ. Καὶ κατεῖδε μὲν ὅτι τοῦτο ἔλεγον ἀστειευόμενος, ὥς ἂν ἐζήτουν πολλαπλάσιον ἐκείνου ὃ θὰ ἐδίδομεν, ἀλλὰ μοὶ προσέθηκεν ὅτι λυπεῖται διότι πολλὰ δημόσια γήπεδα δὲν ὑπῆρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὐχ ἥττον μ' ὑπεσχέθη νὰ μοὶ πέμψῃ τὸν γεωμέτρην τῆς πόλεως, ἵνα συνεννοηθῶ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐγὼ μὲν αὐθημερὸν μετέβην εἰς τὸ Σταυροδρόμιον, καὶ διάφορα

ἔξήτασα χωρία, περὶ ὧν ἐπληροφορήθην ὅτι ἦσαν δημόσια· μετὰ δὲ δύο ἡμέρας ἦλθε τῷ ὄντι, ὑπὸ τοῦ Βεζίρου πεμφθεὶς, ὁ ἀρχιτέκτων, Γάλλος τὸ γένος, φέρων τοὺς τοπογραφικοὺς χάρτας, καὶ μετ' αὐτοῦ τὰς διαφόρους θέσεις ἐπιθεωρήσας, τῷ ὑπέδειξα τέλος μίαν, περὶ ἧς οὐδεμίαν, μοὶ εἶπεν, ἔνστασιν εἶχεν, ἂν αὕτη μᾶς εὐχαριστῇ. Ἦν δ' αὕτη ἡ νοτιοδυτικὴ γωνία παρὰ τὸ ὀθωμανικὸν νεκροταφεῖον τὸ κατιὸν ὀπισθεν ἢ βορείως τοῦ Σταυροδρομίου πρὸς τὴν θάλασσαν, ἄχρηστος μὲν τῇ Ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει, διότι ἦν οὐχί τις ἐπίπεδος, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο κρημνός, ὥστε ἔπρεπε κατὰ μέγα μέρος νὰ προσχωσθῇ ἵνα οἰκοδομηθῇ, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ τὰ ἡμέτερα πλοῖα καταλληλοτάτη, καθ' ὃ κειμένη ὑπὲρ τὰς δύο ἀνόδους, τὰς ἐκ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, καὶ ἐν περιστάσει ἐδύνατο καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτάς.

Αἱ δυσχέρειαι τοῦ ἐδάφους οὐδαμῶς μὲ διέφυγον· ἀλλὰ κατὰ σχέδιον, ὃ αὐτὸς ἐγὼ διέγραψα, ἔδωκα εἰς μὲν τὴν μεσημβρινὴν τοῦ πρεσβευτικοῦ μεγάρου πλευράν, τὴν πρὸς τὸ Σταυροδρόμιον τετραμμένην, ὕψος δύο δόμων, εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Πρέσβεως καὶ τὰ γραφεῖα τῆς Πρεσβείας ὠρισμένων, εἰς δὲ τὴν μεσημβρινήν, τὴν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου ἀφορῶσαν, τεσσάρων δόμων, περιεχόντων τὸ Προξενεῖον, τὰς ἀποθήκας καὶ τὰς φυλακάς.

Οὐδὲ τὴν δυσκολίαν παρεγνώρισα τὴν ἐκ τῆς δαπάνης, ἥτις, καὶ ἰσόπεδον ἂν ἦν τὸ γήπεδον, ἤξευρον ὅτι δυσκόλως θὰ μοὶ ἐπρομηθεύετο ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἢ θὰ ἐνεκρίνετο αὐτῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἄλλο ἦν τὸ σχέδιον, ὃ ἐπεδίωξα. Ἀπὸ τῆς ἐν Νεοχωρίῳ κατοικίας μου καθ' ἐκάστην σχεδὸν κατηρχόμεν ἐἰς τὸ Σταυροδρόμιον ἢ τὴν Πύλιν διὰ τῶν ἀτμοπλοίων, ἅτινα, ἄριστα ὀργανισμένα καὶ τὰ πλεῖστα ὑφ' Ἑλλήνων κυβερνώμενα, διέπλεον πολλάκις τῆς ἡμέρας εἰς ὠρισμένας ὥρας τὸν Βόσπορον, εἰς διάφορα σημεῖα τῶν δύο ἀκτῶν συνεχῶς σταθμεύοντα. Ἐκ πείρας, λοιπόν, τὰς ὥρας γνωρίσας, καθ' ἃς τὸν Βόσπορον διέπλεον καὶ οἱ ἐπισημότεροι καὶ οἱ πλουσιώτεροι τῶν ὁμογενῶν, ὁ Ζαρίφης, ὁ Χρ. Ζωγράφος, ὁ Κορωνιὸς καὶ ἄλλοι, οἱ ἐπίσης ἐν τοῖς χωρίοις τὸ θέρος διατρίβοντες, ἐπροτίμων, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετ' αὐτῶν νὰ συνοδοιπορῶ, ἵνα ὠφελῶμαι ἐκ τῆς

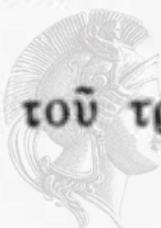
πείρας των περὶ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων καὶ ὑποθέσεων. Αὐτοῖς, λοιπόν, δηλώσας, ὅτι ἐπρότεινα τῇ Πύλῃ καὶ ἡλπίζον νὰ ἐπιτύχω παραχώρησιν γηπέδου πρὸς οἰκοδομὴν σταθερᾶς Πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπέτυχον ν' ἀναφλέξω τὸν εὐέξαπτον πατριωτισμὸν αὐτῶν καὶ μ' ὑπεσχέθησαν, ἂν τὸ οἰκόπεδον μᾶς δοθῇ, νὰ καταβάλωσιν αὐτοὶ τὴν πρὸς οἰκοδομὴν δαπάνην, ὅση δὴποτε καὶ ἂν ᾖ, ἀνθυποσχεθέντος μου νὰ ζητήσω παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐκ Πεντελικοῦ ἢ ἐκ Πάρου τὰ πρὸς κόσμησιν αὐτῆς ἀναγκαῖα μάρμαρα. Ἐγραψα λοιπὸν περὶ τούτου τὰ δέοντα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἣτις καὶ αὐτὴ προσέφερε τῷ Ὁθωμανῷ πρεσβευτῇ νὰ τῷ παραχωρήσῃ οἷον δὴποτε τῶν ἐν Ἀθήναις δημοσίων γηπέδων ἤθελεν ἐκλέξῃ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω πάντα παρεσκευάσθησαν· ἀλλὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ ἐδάφους μάτην περιέμενον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν· ὁσάκις ἔβλεπον τὸν Ἀαλῇ πασᾶν, ὅπερ συνέβαινεν ἅπαξ κἂν, οὐ σπανίως ὅμως καὶ πολλάκις τῆς ἐβδομάδος, τὸν ἡρώτων τίνα λόγον εἶχεν ἡ ἀναβολή, ὃ δὲ μοὶ ἀπεκρίνετο σχεδὸν στερεοτύπως, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦν τετελεσμένον καὶ δὲν ἔμενον ἢ ἐλάχισταί τινες τυπικαὶ διατάξεις νὰ ἐκπληρωθῶσιν, ἵνα μοὶ γνωστοποιηθῇ ἐπισήμως.

Τοσάκις ὅμως τοῦτο ἤκουσα ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπαναλαμβάνόμενον, ὥστε ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅτε εἶχον μετ' ἐμαντοῦ τὸν διερμηνέα κ. Ῥαζῆν, εἶπον τῷ Μεγάλῳ Βεζίρη ὅτι εἷς τῶν προγόνων μου ἔγραψέ ποτε κωμωδίαν, καθ' ἣν τὰ ὄρνεα, θέλοντα πόλιν νὰ οἰκοδομήσωσιν, ἐξελέξαντο, ὥς τόπον ἀνεγέρσεως, τὰ ὕψη τοῦ ἀέρος, καὶ ὅτι ἄρχομαι ὑποπτεύων ὅτι καὶ ἐγὼ ἐκεῖ θὰ πρέπη νὰ ἐκλέξω τὸ οἰκόπεδον τῆς Πρεσβείας· ἀλλ' ὁ Ἀαλῆς, γελάσας, μοὶ εἶπεν ὅτι τὸν ἀδικῶ, καὶ ἡ ὑπόσχεσίς του ἀνυπερθέτως θὰ ἐκτελεσθῇ. Ἀπαξ μάλιστα, (τῇ 12 Ἰαν. 1870) μοὶ εἶπε ρητῶς ὅτι τῇ ἐπαύριον θὰ εἶχον τὸ ἔγγραφον τῆς τοῦ γηπέδου ἐπισήμου παραχωρήσεως.

Ἀλλὰ καὶ ἐκείνη καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐπαύριον παρῆλθον, καὶ οὐδὲν περὶ τῆς ὑποθέσεως ἔλαβον ἔγγραφον.

Διηγούμενην δὲ τοῦτο ποτέ, παραπονούμενος περὶ τοῦ τρόπου

τῆς ἐνεργείας τῶν Ὁθωμανῶν Ὑπουργῶν, εἰς τὸν ἐν Θεραπείοις οἰκοῦντα Πρέσβυν τῆς Ἰταλίας κ. Βαρβολάνην, ὅστις, μετὰ τινας ἡμέρας, μοι εἶπεν ὅτι πολλοῦ λόγου καὶ μιμήσεως ἀξία τῷ ἐφάνη ἢ ἐπίνοιά μου, δι' ὃ καὶ ὁ ἴδιος μ' ἐμιμήθη καὶ ὁμοίαν ἐπρότεινεν ἀνταλλαγὴν εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν Κυβέρνησιν. Τοῦτο δ' ἀκούσας, εἰς μὲν τὸν κ. Βαρβολάνην εἶπον γελῶν, νὰ προσέξῃ, διότι, ἂν τοῖς ἐχαρίζετο αὐτὴ ἢ τότε Ἰταλικὴ Πρεσβεία ἐν Θεραπείοις, ἐγώ, ὅταν ποτε ἐλευθερωθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις, θὰ ἐγείρω δίκην κατὰ τῆς Ἰταλίας, διότι τὸ οἰκόπεδον ἐκεῖνο ἦν πατρικόν μου, ὑπὸ τῶν Τούρκων δεδημευμένον, ὅτε δὲ τὸ πρῶτον εἶδον αὐθις τὸν Ἀαλῆ πασᾶν, τῷ εἶπον ὅτι ἐλπίζω καὶ νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ ἡ Ἰταλικὴ πρότασις πρὸ τῆς ἡμετέρας, τοσοῦτον οὔσης προγενεστέρας, καὶ περὶ ἧς τοσαύτας ἐλάβομεν ὑποσχέσεις. Μοι ἀπῆντησε δὲ ὅτι περὶ τούτου δύναμαι νὰ εἶμαι ἐντελῶς πεπεισμένος.

Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἔζη ὁ Ἀαλῆς καὶ ἐγὼ ἤμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, αὕτη καὶ ἡ ὑπόσχεσις αὐτοῦ ἐπηλήθευσε, διότι γήπεδον δὲν παρεχωρήθη, οὔτε εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τὴν ἀναχώρησίν μου, εἰς ἡμᾶς μὲν οὐδὲν ἐδόθη, δὲν ἠξεύρω ἂν διότι ἡ ὑπόθεσις παρημελήθη καὶ ἐλησμονήθη, ἢ διατί, εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν παρεχωρήθη αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ λαμπρὸν γήπεδον, ὃ ἐπὶ ἐνοικίῳ τέως κατεῖχεν ἐν Θεραπείοις, καὶ ὃ εὔχομαι νὰ δοθῇ ποτὲ τοῖς ἀπογόνοις μου ἢ ἀφορμή, ἣν εἶπον τῷ συναδέλφῳ μου, ἵνα διεκδικήσωσιν αὐτὸ κατὰ τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως.

Ἐπειδὴ δ' αἱ ἀναβολαὶ τῆς Πύλης πρὸ πολλοῦ ἤδη μοι ἐφαίνοντο ἀνειλικρινεῖς, ἠθέλησα καὶ ἄλλην νὰ τανύσω χορδὴν εἰς τὸ τόξον μου. Γνωρίζων ὅτι εὐπορός τις ὁμογενής, ἤδη λίαν προβεβηκώς, καὶ μόνον κληρονόμον ἔχων ἀνεψιόν, πρὸς οὗ τὴν διαγωγὴν λίαν δυσαρέστως διέκειτο, ἐκέκτητο ἐν Σταυροδρομείῳ ἀρχαίαν μὲν, ἀλλ' εὐρυχωροτάτην οἰκίαν, διὰ πλαγίων μέσων ὑπέδειξα αὐτῷ ὅτι πατριωτικώτατα θὰ ἔπραττεν, ἂν τὴν οἰκίαν ταύτην ἐκληροδότει εἰς μέγαρον τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, προσθεὶς καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς πεποιθήσεώς μου ὅτι καὶ τῆς Ἑλλάδος ἢ εὐγνωμοσύνη, καὶ πιθανῶς, εἰς ἔκφρασιν αὐτῆς, Ἑλληνικὸν

παράσημον θ' ἀντήμοιβε τὴν γενναίαν αὐτοῦ δωρεάν. Ἄλλ' οὐδὲ τὴν διαπραγματεύσιν ταύτην ἐπρόφθασα νὰ φέρω εἰς πέρας, καί, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, ἔπαυσαν αἱ περὶ αὐτῆς ἐνέργειαι, ἀπεβίωσε δ' ὁ ὁμογενής, καὶ ἱκανὸν χρόνον ἔπειτα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠγόρασε τὴν οἰκίαν παρὰ τῶν κληρονόμων του, ἀλλὰ μικρὸν μετὰ ταῦτα, ἀσύμφορον κρίνουσα τὴν ἀγοράν, τὴν ἠκύρωσε.

Περὶ δὲ τῆς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐκκρεμοῦς ὑποθέσεως, ἦν ἀπὴντησα ἅμα τῇ ἀφίξει μου, τῆς ἀφορώσης τὴν ἀξίωσιν τῶν Βουλγάρων εἰς ἀπόκτησιν ἐκκλησίας αὐτοκεφάλου, πολλὰ ἐρευνήσας καὶ παρὰ τοῖς ἐπισημοτέροις τῶν ὁμογενῶν, ἄλλων ἄλλως περὶ αὐτῆς κρινόντων, παρ' αὐτῷ τῷ Πατριάρχῃ, μεθ' οὗ διὰ μακρῶν καὶ συνεχῶς περὶ αὐτῆς συνεζήτησα, καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν συναδέλφων μου, μάλιστα δὲ τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Ῥωσσίας στρατηγῷ Ἰγνάτιεφ, συνεπέρανα ὅτι τὴν πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπαίτησιν ἔδωκεν ἡ ἀδέξιος διεύθυνσις αὐτῆς ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας, οὐδέποτε ἐπιμεληθείσης νὰ πέμπῃ εἰς τὰς ἄλλοφώνους ἐκεῖνας χώρας ἱερεῖς καὶ μάλιστα ἀρχιερεῖς ἐκ τῶν τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ἐννοούντων, καὶ ἀξιόους νὰ ἐλκύωσι τὴν κοινὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην. Ἡ δ' ἐπὶ τούτοις δυσαρέσκεια ἔλαβεν ἐθνικώτερον χαρακτῆρα, ἀφ' οὗτο ἡ Ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία διήγειρε καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς χριστιανικοῖς λαοῖς τῆς ἀνατολῆς ἐθνικῆς φιλοδοξίας αἰσθήματα, καὶ ἐκορυφώθη βεβαίως καὶ δι' ἐξωτερικῶν ἐνεργειῶν διπλωματίας ἐξεγειρούσης καὶ ἐκμεταλλευομένης τὰ αἰσθήματα ταῦτα πρὸς ἴδιον ὄφελος.

Ἡ ἀξίωσις τῶν Βουλγάρων, ὅτε ἔφθασα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἦν νὰ ἔχωσιν ἴδιον ἀνώτατον ἀρχιερέα, ἐν ἄλλαις λέξεσι Πατριάρχην, ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐδρεύοντα καὶ αὐτόν. Ἐπανειλημμένως δὲ περὶ αὐτῆς συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, εἰς ὃν συμβιβαστικὰς διαθέσεις συνίστων, παρέστησα ἀφ' ἑτέρου τοῖς ἐπισημοτέροις καὶ μᾶλλον ἐνδιαφερομένοις τῶν Πρέσβεων, ὅτι πᾶσα ἐπιμονὴ πρὸς παραδοχὴν τοιούτου σχεδίου θέλει ναυαγήσῃ κατὰ τῶν Κανόνων, μὴ παραδεχομένων τὴν σύγχρονον ὑπαρξιν δύο Πατριαρχῶν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, καὶ κατὰ τῆς θέσεως τῶν Βουλγάρων, μὴ ἀποτελούντων, ὥς οἱ Ἕλληνες,

αὐτόνομον πολιτείαν, ὥστε καὶ αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας ν' ἀντιποιῶνται. Τὸ μόνον, δ' ὃ ἐδύνατο, ὥς μόνιμον, νὰ δεχθῇ τὸ Πατριαρχεῖον, ἣν ὁ παρ' αὐτῷ διορισμὸς **Ἐξάρχου**, ἥτοι ἀντιπροσώπου τῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων παρὰ τῷ Πατριάρχει, συνηγοροῦντος παρ' αὐτῷ καὶ ἐπιμελουμένου τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς Βουλγαρίας ὑποθέσεων.

Μετὰ μακρὰς δὲ περὶ τὴν φάσιν ταύτην διαπραγματεύσεις, ἐπισκεφθεὶς με ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν Πρεσβείαν τῇ 26 Μαΐου, μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπείσθησαν νὰ δεχθῶσι τὸν διορισμὸν Ἐξάρχου, ἀλλ' ἡ δυσκολία ἐνέκειτο ἤδη εἰς τὴν ἔκτασιν, ἣν ἤθελον νὰ δώσωσιν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν· διότι, αὐτοὶ μὲν διῴσχυρίζοντο ὅτι, ὅπου Βούλγαροι, πλειονοψηφοῦντες, ἢ ὑποτιθέμενοι ὅτι πλειονοψηφοῦσιν, ἐκεῖ καὶ Βουλγαρικὴ ἐκκλησία· κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ὅμως, αἱ Ἐπισκοπαὶ ἔχουσιν ἔκτασιν γεωγραφικὴν καὶ οὐχὶ ἐθνογραφικὴν, καί, ἐπομένως, ἤθελεν ὁ Πατριάρχης εὐλόγως καὶ δικαιοῦτα νὰ κανονίσῃ διὰ νέων ὁρίων, ὥς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας, αἵτινες Βουλγάρους θὰ εἶχον Ἀρχιερεῖς, ἐκεῖνας, ἐπαφιεμένας εἰς Βουλγάρους ἀρχιερεῖς, τὰς εἰς αἷς ἀληθῶς ἐπλειονοψήφουν Βούλγαροι. Καὶ ἐχώρει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε συγκατένευσε νὰ διαιρεθῇ καὶ αὐτὴ ἡ Φιλιππούπολις εἰς συνοικίας, ὑπαγομένας, τὰς μὲν εἰς Ἑλληνικὴν, τὰς δὲ εἰς Βουλγαρικὴν ἐπισκοπὴν.

Εἰς ταῦτα δ' ἀπήντησα εἰς τὴν Α. Π. ὅτι, εὐτυχὲς μὲν νομίζω ἂν ἐκλίπη πᾶσα ἀφορμὴ διχονοίας μεταξὺ τῆς μητρὸς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐφ' ἧς πρέπει νὰ διατηρήσῃ πᾶσαν τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, τῆς Βουλγαρικῆς, δι' ὃ καὶ πάσης εὐλόγου θεραπείας τῶν ἀληθῶν αὐτῆς ἀναγκῶν ὀφείλει νὰ ἐπιμεληθῇ τὸ Πατριαρχεῖον, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ προβῇ εἰς τὰς ὑποχωρήσεις του καὶ πέραν τοῦ δέοντος, οὐδὲ νὰ δεχθῇ τι ἐκ τῶν ἴσως ὑπ' ἀλλοτρίων συμφερόντων ὑπαγορευομένων, δυναμένων δὲ νὰ διασπάσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα. Ἐμείναμεν περὶ τούτων ἐντελῶς σύμφωνοι, καὶ ὁ Πατριάρχης ἔγραψε, κατὰ συνέπειαν, συμβιβαστικῶς πρὸς τοὺς παραιτηθέντας Βουλγάρους ἀρχιερεῖς, καὶ παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς θέσεις των, ὥς μελλούσης τῆς διαφορᾶς νὰ λήξῃ συμβιβαστικῶς.

Ἄλλη δ' ἐπίσης σπουδαία ὑπόθεσις, ἣτις οὐχ ἦττον μ' ἀπησχόλησεν, ἦν ἡ τῶν ὑπὸ τῆς Ρουμανικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ Κούζα κατασχεθέντων κτημάτων, τῶν ὑπ' εὐσεβῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ μοναστήρια ἢ Ἑλληνικὰς κοινότητας κληροδοτηθέντων. Περὶ τῆς ἀδίκου ταύτης ἐνεργείας πολλάκις συνδιελέχθην μετὰ τοῦ συγγενοῦς μου καὶ ἀντιπροσώπου τῆς Ῥουμανίας κ. Στούρζα, οὗ ἀνεγνώριζον τὴν ὀρθοφροσύνην, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Πρέσβεων, ιδίως τοῦ Στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ, ὅστις μὲ διεβεβαίον περὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν, ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ, συμπαθείας καὶ συνεργείας τῆς Κυβερνήσεώς του.

Ἐπροσπάθησα δέ, τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ νὰ συνηγορήσω ὑπὲρ ἀμνηστίας τῶν, ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως, καταδιωκομένων Κρητῶν, ὥς αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ αὐτὴν συμφέρουσιν, ζητῶν ν' ἀποδείξω καὶ εἰς τοὺς διπλωμάτας καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ὀθωμανούς, οἵτινες μετ' εὐνοίας μὲ ἤκουον, ἂν καὶ ὁ μὲν Φασλῆς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, μοὶ εἶπεν ὅτι ὅλως ἄκαιρον ἦν τὸ κίνημα τῶν Κρητῶν, ὁ δὲ Ὑφυπουργός, καὶ μετὰ ταῦτα Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν Σερβέρ, ὅτι ἦν ὅλως ἄφρον, καὶ ὑποκίνησις τῆς Ῥωσσίας. Προσέτι δὲ συνηγόρησα καὶ ὑπὲρ τῆς ἀποστολῆς τακτικοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ μεθόρια, διότι ὁ ἄτακτος ἦν ἐστία τῆς ληστείας, τῆς μαστιζούσης τὰς βορείους ἡμῶν ἐπαρχίας. Καταδείξας δὲ τῷ Ἀαλῇ ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἐξησφάλιζε τὴν Τουρκίαν καὶ κατὰ πάσης ὑπονοίας αἰφνιδίων εἰσβολῶν ἐκ μέρους ἡμῶν, ἔπεισα αὐτόν, καὶ τακτικαὶ μεθόριοι φρουραὶ ἀντικατέστησαν τὰς ἀτάκτους.

Τὴν προσοχήν μου ἐν ἄλλοις εἴλκυσε καὶ ἡ κατάστασις τοῦ ἡμετέρου διερμηνευτικοῦ κλάδου, παρ' ᾧ, πλὴν τοῦ προϊσταμένου κ. Δ. Ραζῆ καὶ τοῦ κ. Ἀφθονίδου, οἵτινες ἦσαν διαπρεπεῖς ἀσιανολόγοι, οἱ πλεῖστοι τῶν λοιπῶν ἦσαν, πρὸς βλάβην τῆς ὑπηρεσίας, ἀνίκανοι νὰ γράφωσι τὴν τουρκικὴν, τινὲς καὶ νὰ ὁμιλῶσιν αὐτὴν ἀπταιστώως. Ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ὑπάρχει μὲν καὶ ἔδρα τῆς Τουρκικῆς, ἀλλὰ, ὥς καὶ ἄλλα τινά, μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου, κατὰ τοῦτο ἴσως δικαίως, ὅτι πολὺ εὐκολώτερον θὰ ἦν νὰ διδάσκηται ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἐν ταῖς

γειτνιαζούσαις ἡμῖν Ὀθωμανικαῖς χώραις, ἢ εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ ἀποτέλεσμα ἦν ὅτι εἰς τὰς Ὀθωμανικὰς πόλεις, ἐν αὐτῇ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἠναγκάζετο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ πέμπῃ προξενικοὺς ὑπαλλήλους, ἀγνοοῦντας τὴν γλῶσσαν τῶν κρατούντων.

Ἐκρίνα, ἐπομένως, ὅτι τὸ εὐχερέστερον καὶ πρακτικώτερον θὰ ἦν ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει νὰ διδάσκηται ἡ ὀθωμανικὴ εἰς τοὺς ὀφείλοντας νὰ ποιῶνται χρῆσιν αὐτῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, καὶ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου ζητήσας καὶ λαβὼν, ἴδρυσαν ἐν τῷ καταστήματι τοῦ ἡμετέρου Προξενείου Σχολεῖον Διερμηνέων, συντάξας αὐτοῦ ὄργανισμόν, καὶ καταστήσας αὐτὸ ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντας τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἡμετέρων διερμηνειῶν, καὶ διὰ τοὺς ἐπιδιώκοντας προξενικὰς θέσεις ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Διορίσας δὲ διδάσκαλον ἔμμισθον Ὀθωμανόν, ἐτέλεσα τὰ ἐγκαίρια τοῦ Σχολείου πανηγυρικῶς, παρουσίᾳ τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων, καὶ ἀπέτεινα τοῖς μέλλουσι φοιτηταῖς κατάλληλον προσαγόρευσιν. Μετὰ ταῦτα δ' ἀνέβηκα εἰς τὸν Πρῶτον Διερμηνέα τὴν περαιτέρω διεύθυνσιν καὶ ἐπαγρύπνησιν τῆς σχολῆς, ἣτις εὐωδοῦτο ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλ', ὥς ἔπειτα ἔμαθον, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου παρημελήθη παντάπασι, καὶ μέχρι τέλους περιῆλθεν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν.

Σ χ ο λ ε ῖ α.

Πρώτιστον δὲ συμφέρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, θεωρῶν, καὶ εἰς αὐτὸ πρεσβεύων, ὅτι πᾶσαν μέριμναν ὥφειλον καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν, ἐπεσκεπτόμην τὰ ἐπισημότερα τῶν σχολείων, συνοδείᾳ τῶν διευθυνόντων αὐτά, καὶ σπανίως ἔλειψα ἀπὸ τῶν δημοσίων αὐτῶν ἐξετάσεων, ὅτε καὶ ἐπείσθην ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν οὐδαμῶς ἠλαττοῦντο τότε, ἴσως μάλιστα τινὰ καὶ προεῖχον τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἡμετέρων. Οὕτω τῇ 22 Ἰουνίου, ἐπεσκέφθην τὴν Μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους ἐπὶ τῇ διανομῇ τῶν διπλωμάτων, ἣν ἐτίμησε καὶ ὁ Πατριάρχης, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Συνοδικῶν, Ἐπισκόπων καὶ πολλῶν Ἱερέων, ἐν οἷς μοὶ παρουσίασεν ἰδίως νέον Διάκονον, ὅστις ἦν Ἀμερικανὸς (Κρύσταλος καλούμενος), καὶ τὴν